

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Кваліфікаційна робота

(тип кваліфікаційної роботи)

Магістр

(освітній ступінь)

на тему **«Особливості мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості»**

ХАІ.704.760пМ.24О.053.10693646 КР

Виконав: здобувачка б курсу групи №760пМ

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

(код та найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»

(код та найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія»

(найменування)

Тетяна ТЮФАНОВА

(ім'я та прізвище)

Керівник: **Наталя КАЛАЙТАН**

(ім'я та прізвище)

Рецензент: **Дмитро ПРИХОДЬКО**

(ім'я та прізвище)

Харків – 2024

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Факультет Гуманітарно-правовий факультет

Кафедра психології

Рівень вищої освіти другий магістерський

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
(код і найменування)

Спеціальність 053 «Психологія»
(код і найменування)

Освітня програма «Психологічне консультування та психотерапія
(найменування)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Юрій ГУЛИЙ

(підпис)

(ім'я та прізвище)

«10» вересня 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

Тюфанова Тетяна Олександрівна

(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи «Особливості мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості»

керівник кваліфікаційної роботи Калайтан Наталя Леонтіївна, канд. психол. наук, доцент каф.704.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Університету №2042-уч від «27» листопада 2023 року.

2. Термін подання здобувачем кваліфікаційної роботи «10» січня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи виявити особливості мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік завдань, які потрібно розв'язати) 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми мотиваційної сфери, її чинників та умов формування, а також взаємозв'язку з емоційною зрілістю у здобувачів вищої освіти; 2) визначити провідну мотивацію у здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості; 3) виявити розбіжності у мотиваційній сфері між групами здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості; 4) встановити факторну структуру мотиваційної сфери у здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості.

5. Перелік графічного матеріалу:

Рис. 3

Табл. 9

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Калайтан Н.Л., канд. психол. наук, доцент каф. 704	22.09.23	15.10.23
2	Калайтан Н.Л., канд. психол. наук, доцент каф. 704	18.10.23	23.10.23
3	Калайтан Н.Л., канд. психол. наук, доцент каф. 704	14.12. 23	20.12.23

Нормоконтроль _____ Світлана КУЗЬМІНОВА «10» січня 2024 р.
(підпис) (ім'я та прізвище)

7. Дата видачі завдання «10» вересня 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Затвердження теми, мети та завдань роботи.	10.09.23-17.09.23	
2.	Складання плану роботи.	18.09.23-21.09.23	
3.	Аналіз літературних джерел. Написання першого розділу роботи.	22.09.23-15.10.23	
4.	Планування дослідження та підбір методик. Написання другого розділу роботи.	18.10.23-23.10.23	
5.	Проведення дослідження.	24.10.23-31.11.23	
6.	Статистична обробка отриманих даних.	01.12.23-13.12.23	
7.	Написання третього розділу роботи.	14.12. 23-20.12.23	
8.	Написання загальних висновків по роботі та оформлення тексту роботи.	21.12. 23–25.12.23	
9.	Передзахист.	26.12.2023	
10.	Внесення коректив до роботи.	27.12.23-30.12.23	
11.	Оформлення та підписання відповідної документації(висновок керівника, висновок кафедри, рецензія та довідка на предмет наявності порушень академічної доброчесності).	02.01.24-06.01.24	
12.	Підготовка електронної презентації та тексту доповіді.	07.01.24-09.01.24	
13.	Строк подання здобувачем роботи на кафедру.	10.01.24	
14.	Захист.	15.01.24	

Здобувач

_____
(підпис)

Тетяна ТЮФАНОВА
(ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____
(підпис)

Наталія КАЛАЙТАН
(ім'я та прізвище)

Реферат

Кваліфікаційна робота: 46 с., 9 табл., 3 рис., 41 джерел.

Ключові слова: ЕМОЦІЙНА ЗРІЛІСТЬ, МОТИВАЦІЯ, МОТИВАЦІЙНА СФЕРА, ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ПРОЯВИ МОТИВАЦІЇ.

Об'єкт дослідження – мотиваційна сфера здобувачів вищої освіти.

Предмет дослідження – мотиваційна сфера здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості.

Мета роботи – виявити особливості мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літератури, емпіричне дослідження та математично-статистична обробка даних.

Висновки: Виявлено особливості та розбіжності у мотиваційній сфері між групами здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості. Досліджено факторну структуру мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості.

Abstract

Qualification work: 46 p., 9 tabl., 3 figs., 41 sources.

Keywords: EMOTIONAL MATURITY, MOTIVATION, MOTIVATION SPHERE, HIGHER EDUCATION ACQUIRES, MANIFESTATIONS OF MOTIVATION.

The object of research is the motivational sphere of higher education seekers.

The subject of research is the motivational sphere of higher education seekers with different levels of emotional maturity.

The purpose of the work is to reveal the peculiarities of the motivational sphere of higher education students with different levels of emotional maturity.

Research methods: theoretical analysis of literature, empirical research and mathematical and statistical data processing.

Conclusions: Peculiarities and differences in the motivational sphere between groups of higher education seekers with a high and low level of emotional maturity were revealed. The factor structure of the motivational sphere of higher education students with different levels of emotional maturity was studied.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ	6
1.1 Загальні підходи до визначення сутності емоційної зрілості особистості	6
1.2 Проблема мотиваційної сфери особистості у психологічній науці	9
1.3. Чинники, умови та механізми мотиваційної сфери особистості	15
1.4 Особливості та прояви мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти .	20
Розділ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	24
2.1 Характеристика вибірки.....	24
2.2 Характеристика методів дослідження	24
Розділ 3 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РІЗНИМИ РІВНЯМИ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ	28
3.1 Результати дослідження провідної мотивації у здобувачів вищої освіти в залежності від рівня емоційної зрілості	28
3.2 Розбіжності у мотиваційній сфері між групами здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнем емоційної зрілості.....	34
3.3 Факторна структура мотиваційної сфери у здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості	37
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	44
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність дослідження. В сучасному освітньому контексті важливість вищої освіти як ключового етапу в професійному та особистісному розвитку індивіда не підлягає сумнівам. Здобувачі вищої освіти є суб'єктами активного формування свого професійного обличчя та особистісних якостей. Цей період в їхньому житті визначається не лише професійною самореалізацією, але й складною системою мотивів, які детермінують їхнє навчальне ставлення, амбіції та цілі. Висока конкуренція, стрімкі зміни у суспільстві, а також швидкість технологічного прогресу створюють нові вимоги до якості освіти та компетентностей випускників. У цьому контексті особливо важливо розуміти, як емоційна зрілість впливає на мотивацію здобувачів вищої освіти та їхню здатність до досягнення академічних та професійних цілей.

Мотивація як важливий психічний феномен регулятивної сфери особистості стала предметом розгляду науковців численних напрямків психології, зокрема, як вітчизняних (В. Г. Асєєв, І. Д. Бех, Ж. П. Вірна, Є. П. Ільїн, К. Левін, О. М. Леонтєв, В. С. Мерлін, С. Л. Рубінштейн та інші), так і зарубіжних (Д. Халл, Х. Хекхаузен, Ф. Герцберг, А. Маслоу та ін.).

Змінюється динаміка всіх процесів, у які включена особистість, що вимагає від неї активної та ефективної адаптації до нових умов. Для соціальної успішності особистості необхідні як академічні знання, так й соціальні вміння і навички, зокрема здатність розуміти свої та чужі емоційні реакції, керувати своїми емоціями, адекватно реагувати в емоційно заряджених ситуаціях. Тому дедалі частіше постає питання виявлення рівня емоційної зрілості особистості різних етапах соціалізації та професійного становлення. Термін "емоційна зрілість" досі не має чіткого визначення. Зумовлено це насамперед нерозробленістю проблеми. Тільки за останні десятиліття психологія звернула свою увагу на емоційну складову зрілості. Емоційна зрілість, яка визначається як здатність ефективно управляти власними емоціями та взаємодіяти з оточуючими, може відігравати ключову роль у формуванні мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти.

Розуміння та вивчення цієї взаємодії може пролити світло на оптимальні стратегії впливу на мотивацію здобувачів вищої освіти, сприяючи їхньому успішному навчанню та розвитку як особистостей.

Об'єкт: мотиваційна сфера здобувачів вищої освіти.

Предмет: мотиваційна сфера здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості.

Мета: виявити особливості мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми мотиваційної сфери, її чинників та умов формування, а також взаємозв'язку з емоційною зрілістю у здобувачів вищої освіти.

2. Визначити провідну мотивацію у здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості.

3. Виявити розбіжності у мотиваційній сфері між групами здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості.

4. Встановити факторну структуру мотиваційної сфери у здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості.

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні було використано наступні **методи дослідження:** 1) теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; 2) методики емпіричного дослідження: Методика діагностики емоційної зрілості особистості О.С. Кочаряна та М.А. Півень; Тест мотивації досягнення (Mehrabian Achieving Tendency Scale, MATS); Шкала спрямованості мотивації при скоєнні помилки (Error-Oriented Motivation Scale, EOMS); Методика виявлення спрямованості особистості (Б. Басс); 3) методи математико-статистичної обробки даних: U-критерій Манна-Уїтні для незалежних груп, факторний аналіз (метод головних компонентів, обертання Varimax).

Загальну вибірку склали 87 здобувачів вищої освіти гуманітарних та технічних спеціальностей Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», що навчаються на 3-5 курсах у віці від 19 до 23 років.

Першу групу склали 28 осіб (14 дівчат та 14 хлопців) з високим рівнем емоційної зрілості. Другу групу склали 28 осіб (14 дівчат та 14 хлопців) із низьким рівнем емоційної зрілості.

Розділ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ТА ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ ОСОБИСТОСТІ

1.1 Загальні підходи до визначення сутності емоційної зрілості особистості

Поняття зрілості особистості використовується в різних галузях психології, таких як вікова психологія, психологія особистості, консультаційна психологія та психотерапія. Зазвичай, психологи пов'язують зрілість особистості з високим рівнем психологічного здоров'я (за Н. Мак-Вільямс) та якістю повноцінного життя (за К. Роджерсом). Емоційну зрілість розглядають як важливу складову особистісної зрілості [1].

Емоційна зрілість пов'язана з рівнем емоційної стійкості та здатністю гальмувати імпульсивні реакції. Емоційно зріла особистість вміє контролювати свої емоції, у неї стійкий настрій, і вона здатна долати невдоволення та розчарування.

Емоційна зрілість особистості - це рівень розвитку дорослої людини, що визначається відкритістю емоційного досвіду, усвідомленням власних почуттів та відповідальністю за них, розвиненою емоційною сферою та стійкістю, здатністю адекватно виявляти та виражати емоції в різних ситуаціях.

За словами Е.А. Чудиної, емоційна зрілість є ключовою частиною особистісної зрілості. Визначення цього поняття включає врахування таких аспектів, як вік та емоційний розвиток, емоційний, когнітивний, соціальний та регулятивний аспекти. Досягнення емоційної зрілості - це тривалий процес, що супроводжує людину протягом всього життя [6].

Альберт Елліс та прихильники раціонально-емоційно-когнітивного напрямку в психології також виділяють ознаки емоційної зрілості. Серед них можна виділити:

1. Щастя як мета життя. Розумні особистості прагнуть щастя як у власному житті, так і у взаємодії з іншими.

2. Довготривалий гедонізм. Емоційно здорові люди розподіляють задоволення так, щоб мати його як у майбутньому, так і в сьогоденні.

3. Самовизначення. Раціональна особистість прагне встановлювати та досягати своїх власних цілей.

4. Прийняття невизначеності. Емоційно зріла особистість виявляє гнучкість мислення та поведінки у ситуаціях невизначеності.

5. Прихильність до творчих пошуків. Раціонально мислячі віддають перевагу творчим пошукам.

6. Освічений егоїзм. Розумні люди шукають своє щастя, враховуючи інтереси інших.

7. Соціальні інтереси. Раціональні особистості створюють прийнятні спільності та захищають інтереси групи.

8. Гнучкість. Емоційно здорові особистості приймають різноманітні точки зору.

9. Ухвалення дійсності. Прийняття реальності є важливою частиною емоційної зрілості.

10. Готовність до ризикованих вчинків. Люди, які думають раціонально, виходять за межі комфортної зони та експериментують у житті.

11. Висока терпимість до фрустрацій.

12. Емоційна відповідальність. Розумні люди приймають свої емоції та відповідають за них. [7]

Люди, які не досягли емоційної зрілості, можуть боятися відкрито висловлювати свої почуття, постійно самостверджуватись та шукати зовнішні підтвердження своєї важливості. Однак цей процес розвитку триває протягом усього життя, і раціональне мислення сприяє досягненню емоційної зрілості.

Думка М.О. Кандиби вказує на важливість емоційної зрілості як неотдільної частини особистісної зрілості, яка включає в себе рівень емоційної стійкості, пригнічення імпульсивних реакцій, уміння контролювати свої емоції та підтримувати стійкий настрій. Особливу увагу приділяється зменшенню невдоволення та вмінню розрізняти емоції за різними проявами [30].

Під час розгляду компонентів емоційної зрілості, А.Я. Чебикін та І.Г. Павлова висунули власну концепцію, в якій виділяються такі аспекти: емоційна експресивність, емоційна саморегуляція та емпатія. Ці елементи розглядаються через призму двох векторів: особистісного та міжособистісного.

Особистісний рівень емоційної зрілості розглядається як результат внутрішньої діяльності особистості, спрямованої на пізнання себе та трансформацію внутрішнього світу (інтроспрямований).

Міжособистісний рівень, з свого боку, розглядається як результат зовнішньої діяльності, спрямованої на взаємодію з оточуючим світом та виявляється у спілкуванні (екстранаправлений). Зауважте, що обидва рівні виявлення емоційної зрілості характеризуються взаємодоповнюваністю, а не протилежністю.

Спектр емоційно зрілої особистості включає такі аспекти:

- *Інтроекспресивність*, яка виявляється у тимчасових виявах емоцій через міміку, дії та розмову, що можуть служити розрядкою та полегшенням емоційних переживань.

- *Екстраекспресивність*, яка передбачає точне та раціональне вираження емоцій у взаємодії з іншими.

- *Інтросаморегуляція*, що полягає в умінні регулювати власні реакції та стани відповідно до ситуації та доцільності.

- *Екстрасаморегуляція*, яка передбачає розуміння впливу на поведінку інших людей.

- *Інтроемпатія*, або здатність розуміти емоційні стани інших людей та співчувати їм.

- *Екстраемпатія*, що передбачає ефективне використання цих вмінь у взаємодії та управлінні відносинами [31, 32].

Ця концепція надає глибший розуміння емоційної зрілості, враховуючи різні аспекти особистісного та міжособистісного виявлення.

За думкою М.А. Півень, важливо розглядати емоційну зрілість особистості в контексті гуманістичного підходу, опираючись на твори Дж. Бьюдженталя, К.

Роджерса, А. Маслоу та інших дослідників [33]. В рамках цієї моделі емоційна зрілість особистості включає такі ключові компоненти: емоційну саморегуляцію, рефлексію власних емоцій, емпатію, прийняття відповідальності за власні емоції та емоційну експресивність.

Емоційна саморегуляція трактується як навичка розуміння та управління власними емоціями відповідно до ситуації, з використанням соціально прийнятних методів для подолання емоційних переживань.

Рефлексія над емоціями передбачає здатність розуміти та приймати свої почуття, враховувати їх причини, проявляти чутливість до різних станів та емоцій, а також виявляти увагу до специфіки ситуацій, які можуть викликати певні емоції.

Під *емпатією* розуміється здатність відчувати емоційні стани інших людей, співчувати та співпереживати їхнім почуттям, а також розуміти причини поведінки оточуючих осіб.

Прийняття власних емоцій виявляється вмінням знаходити спільні точки з емоційними переживаннями та підтримувати ті емоції, які є істинними та важливими.

Емоційна експресивність включає в себе здатність природньо висловлювати свої емоції та вміння виражати їх у жестах, міміці, голосі, рухах та пантоміміці без викривлення, оскільки контрольоване виявлення емоцій сприяє розширенню варіативності чуттєвих переживань та підвищує їх розуміння [34].

1.2 Проблема мотиваційної сфери особистості у психологічній науці

Проблематика мотиваційної сфери особистості завжди була і залишається однією з ключових тем в сучасній психології. Варто відзначити, що зацікавленість вчених у вивченні мотиваційної сфери особистості особливо посилилася у 60–70-х роках минулого століття.

Сам термін "мотивація" вперше був вжитий Артуром Шопенгауером у праці "Чотири принципи достатньої причини" [18, с. 385]. Цей термін отримав широке

застосування, зокрема, в психології для пояснення причин людської поведінки, але досі не має чіткого і несуперечливого визначення.

Мотиваційна сфера особистості, за концепцією Р. С. Немова, включає в себе різноманітні мотиваційні утворення: диспозиції (мотиви), потреби, цілі, атитюди, поведінкові патерни, інтереси [29, с. 466].

Психолог Є. П. Ільїн розглядає мотиваційну сферу особистості як складну систему мотивів (мотиваційних потреб, установок, інтересів і т. д.), що відображається в різних сферах діяльності людини і її соціальних ролях [15, с. 344].

Вчений Ф. М. Подшивайлов характеризує мотиваційну сферу особистості як центральний елемент простору особистості, де перетинаються всі осі координат (особистісні властивості), визначаючи характер мотиваційних процесів [33, с. 37].

Сучасна аналітика мотиваційної сфери особистості в основному висвітлюється з точки зору факторів, які підштовхують активність особистості (В. К. Вілюнас, Б. І. Додонов, Д. О. Леонт'єв, О. М. Леонт'єв, Б. Ф. Ломов, Д. Мак-Клелланд, К. К. Платонов, С. Л. Рубінштейн, Д. М. Узнадзе, З. Фройд, Е. Фромм та ін.).

Основні терміни, що розгортають суть мотиваційної сфери особистості, включають у себе: потреба, бажання, потреба, когнітивний контроль (воля), наміри, мотивація та мотив.

Вчені в різний спосіб визначають мотивацію як психічне явище. Деякі дослідники, такі як К. Мадсен, Ж. Годфруа [за 15, с. 65], трактують її як сукупність факторів, що підтримують, направляють і визначають поведінку. У інших випадках (К. К. Платонов [106]), мотивацію розглядають як сукупність мотивів, а також як спонукання до активності. Деякі вчені, наприклад, М. Ш. Магомед-Емінов, розглядають мотивацію як процес психічної регуляції конкретної діяльності.

Х. Хекхаузен визначає мотивацію як концепцію, яка описує динаміку взаємодії численних факторів у конкретних взаємодіях людини з оточуючим середовищем [47]. Процес мотивації можна уявити у вигляді наступного ланцюжка: *потреба* → *потреба* → *бажання* → *мотив* → *намір* → *діяльність*.

Що стосується мотиваційної сфери особистості, то загальноприйнятим є той факт, що вона розглядається в контексті активності. Активність, безумовно, є визначальною властивістю особистості, можливою як усвідомленою, так і неусвідомленою.

Серед різноманітних видів людської активності можна виділити: поведінку, діяльність (працю, навчання, гру), спілкування, пізнання, самопізнання, споглядання, вихід за межі себе (трансцендентування).

Особистість завжди прагне до чогось (задоволення, досягнення, удача, успіх; ствердження себе, реалізація та виявлення себе; досягнення цілей і реалізація мрій та ідеалів; творчість добра і боротьба зі злом або, навпаки, активне творчість зла і боротьба з добром; прагнення до віри, надії, любові, свободи та відповідальності чи уникання свободи та відповідальності і т.д.).

Однак особистість може прагнути чогось так, що це може бути на шкоду собі чи іншим людям. Наприклад, вживання алкоголю чи наркотиків може призвести до втрати здоров'я; хворобливе (невротичне) захоювання в іншого може призвести до ревнощів чи навіть ставлення до об'єкта любові як до власності. Одночасно особистість може активно уникати чогось - самотності, ізоляції, невдачі, страждань, темряви, навіть свободи та відповідальності, любові.

У основі активності особистості лежать її невід'ємні потреби, які виступають як керівники активності. Для того, щоб існувати та функціонувати в зовнішньому світі, людина потребує елементарних речей, таких як їжа, вода, повітря та рух. Також важливі для неї є предмети матеріальної та духовної культури, а також взаємодія з іншими індивідами.

Потреба - це стан індивіда, який виникає внаслідок необхідності мати конкретні об'єкти та умови для його існування та розвитку. Це є джерелом людської активності. У психології особистості робиться розрізнення між потребою і самою нуждою. Нужда представляє собою об'єктивну необхідність, яку особистість може не усвідомлювати або не переживати.

В контексті психологічного словника термін "потреба" визначається як необхідність у чомусь [18, с. 386]. Базові потреби, такі як біологічні потреби,

стосунки з дитиною, а також сексуальні аспекти, є первинними джерелами мотивації. У власному онтогенезі розвитку особистості, цей аспект служить фундаментом для розвитку багатоступінчатих та більш складних похідних мотиваційних уподобань до різних аспектів дійсності.

Біологічні потреби представляють собою необхідності для функціонування нашого організму. Духовні потреби, пов'язані з розвитком особистості, освітою, взаємодією та пізнанням світу, є важливим аспектом людської природи. Прикладами біологічних потреб можуть служити потреби в харчуванні, воді, теплі, продовженні роду та самозбереженні, які є характерними як для людей, так і для тварин.

Проте, на протязі історії людства ці біологічні потреби претерпіли значні зміни, трансформуючись у більш складні та людські в їхньому вираженні. В сучасному суспільстві об'єкти та методи задоволення органічних потреб постійно змінюються. У відміну від тварин, людина має здатність виготовляти продукти та засоби для задоволення своїх потреб.

Таким чином, у контексті вивчення мотиваційної сфери особистості ключовими концепціями є поняття нужди та потреби.

Мотив (фр. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) є внутрішньою силою, яка стимулює інтерес особистості до пізнання та активізує її розумові зусилля. Різноманітні потреби, емоції, інтереси, установки та ідеали можуть виступати як мотиви. Як відзначає видатний психолог С. Л. Рубінштейн, «мотив як спонукач – це джерело дій» [40].

Важливо зауважити, що діяльність людини зазвичай породжується не одним, а кількома мотивами, при цьому один із них є ключовим, а інші діють як підпорядковані. Особливістю основних мотивів є їхній вплив на діяльність, а також можливість надавати їй суб'єктивний особистісний сенс. Варто відзначити, що мотиви можуть взаємодіяти, посилюючи або послаблюючи один одного, та входити в конфлікт із об'єктивними можливостями реалізації дії. Таким чином, мотивація є складним процесом, який вимагає уважного аналізу та оцінки при прийнятті рішень [34, с. 198–199].

Важливим аспектом є те, що не завжди суб'єкт усвідомлює реальні мотиви в поточний момент. Усвідомлення мотивів може підпорядковуватися певній ієрархії, де вищі соціальні та духовні мотиви визначають поведінку, а нижчі підкоряються їм. Однак, за певних обставин, людина може вибрати віддавати перевагу вищим ідеалам, навіть за жертвування матеріальними благами чи навіть самим життям [15, с. 198–199].

Ураховуючи безліч теорій та підходів до розуміння мотивації, вважаємо за доцільне провести короткий аналіз певних концепцій. Слід зауважити, що від початку свого існування психологія ставила перед собою завдання пояснити причини дій людей. Багато гіпотез та теорій виникали лише для того, щоб бути відкинутими, виправленими або взятими на озброєння іншими концепціями. Хоча деякі теорії отримали визнання, на сьогоднішній день немає єдиного погляду на мотивацію, що здатний пояснити всі аспекти цього складного явища, що задовольняв би всі зацікавлені сторони.

Вивчення причин людської активності було порушено античними філософами. Демокріт розглядав потреби як рушійні сили, що не лише приводять у дію емоційні переживання, але й піднімають людину над тваринним світом. Арістотель пов'язував прагнення з ціллю, у якій об'єкт представлений у формі образу чи думки [15].

В. Джеймс вважав, що у людини існують різні схильності, що визначають певні моделі поведінки, наприклад, "материнський інстинкт", "стадний інстинкт" і "інстинкти виживання". Важливим є те, що ці схильності можуть бути відсутніми у деяких людей і можуть змінюватися залежно від умов [15].

На початку ХХ століття важливою біологічною теорією була теорія гомеостазу Уолтера Кеннона. Гомеостаз трактується як прагнення тіла зберегти сталість своїх психофізіологічних систем. Однак пізніші теорії вказують на те, що гомеостаз грає меншу роль у розумінні спонукальних сил людської поведінки. Сучасне розуміння включає в себе ідею, що люди навмисне шукають дисбаланс та неврівноваженість [35].

Усупереч розмаїттю теорій, розуміння мотивації залишається складним завданням, і визначення спонук є питанням, що залишається відкритим для подальших досліджень [18].

В наші дні широко використовується відома класифікація мотивів, яка отримала популярність завдяки Абрахаму Маслоу і його «піраміді потреб». У своїй моделі вчений визначає п'ять рівнів потреб людини: 1) фізіологічні потреби; 2) потреба в безпеці; 3) потреби в любові і соціальній активності; 4) потреби в повазі і самоповазі; 5) потреба в самореалізації [25]. Задовільнивши один рівень, людина, як правило, стає мотивованою до задоволення інших, більш високого рівня.

Отже, Маслоу, розробляючи цю систему потреб, намагався пояснити взаємозв'язки та пріоритети, які існують між різними потребами, описаними психологами. У цій схемі (піраміді потреб) найнижче розташовані ті потреби, які мають вирішальне значення для фізіології та психологічного комфорту людини. Без їхнього задоволення стає неможливим задоволення більш високих рівнів запитів [15; с. 86].

Людині необхідно мати у своєму арсеналі систему чи "схему орієнтації та поклоніння," як називає її Е. Фромм. Для розв'язання проблеми сенсу життя людина постійно вдається до спроб, щоб надати сенс своєму існуванню. Важливо враховувати, що "не вільною у виборі мати чи не мати ідеал, але вільною може бути у виборі між різними ідеалами: чи схилитися перед руйнівними силами, чи перед розумом і любов'ю" [46].

Віктор Франкл розглядав сенс як вроджену мотиваційну тенденцію, основний детермінант розвитку особистості, зазначаючи, що сенс може бути відкритий лише самою людиною. Самоактуалізація, за його думкою, виступає побічним продуктом самоздійснення [44].

Як вже відзначалося, потреба особистості безпосередньо не спонукає до активності. Потреба є лише одним з чинників, що породжує конкретне спонукання до поведінки та діяльності. У процесі формування цього спонукання враховуються емоції, інтелект та воля особистості. Один із конкретних спонукань виступає

мотив, який характеризується енергетичними, динамічними і змістовними показниками.

Х. Хекхаузен чітко визначає мотив як вищий порядок ціннісної диспозиції, розглядаючи його як форму спонукальної сили, що розвивається у процесі онтогенезу та соціалізації особистості, відзначаючи, що вони не є вродженими, але формуються в ході життєвого шляху [47, с. 38].

У свою чергу, різні автори приділяють різні значення терміну "мотив," розглядаючи його як різноманітні психічні явища. Мотив виступає внутрішньою силою, яка не лише забезпечує інтерес особистості до пізнання, але й активізує її розумові зусилля. Таким чином, мотивами можуть служити різні потреби - будь то психічні, фізіологічні, соціальні - а також інтереси, емоції, установки та ідеали.

1.3. Чинники, умови та механізми мотиваційної сфери особистості

Мотив, визначений як внутрішнє прагнення до чогось, не безпосередньо спричинює поведінку. Ефективність реалізації мотиву в ініціюванні дій залежить від наявності засобів. Якщо "у реальних умовах формування цілі стає неможливим, і ціль не набуває конкретної форми, то мотив лишається в потенційному стані, підтримуючи лише певний рівень готовності до дії" [15, с. 130]. Таким чином, мета не тільки визначає напрямок дії, але також формує спонукання до її реалізації.

Основним біологічним механізмом, який функціонує на біологічному рівні, є механізм зумовлення. Його суть полягає у виникненні умовного зв'язку між вже діючим безумовним чинником та умовними впливами, які на початку були індиферентними. Цей процес відбувається за умови встановлення в психіці людини зв'язку між двома впливами, одним із яких вже має суб'єктивне значення, а інший до певного моменту ще незначущим.

Створення умовного зв'язку передбачає зміну суб'єктивного відношення особистості до умовного стимулу, який раніше був для неї беззначущим. З психологічного погляду цей механізм можна уявити як передачу емоційного або мотиваційного значення новому, за змістом впливові. В процесі досвіду індивіда

спостерігається свого роду розширення або перемикання емоційного переживання в образі. Згідно з встановленими об'єктивними психічними зв'язками між двома впливами, відбувається фіксація на новому змісті [18].

Конкретні процеси зумовлення починаються за участі реального підкріплювального впливу від значущого агента чи події, яка викликає емоційну реакцію. Ця емоція, переплітаючись з двома взаємопов'язаними подіями, проковує новий сигнальний (умовний) подразник і забезпечує його емоційне сприймання в майбутньому.

На соціальному рівні діє складніший механізм *мотиваційного перемикання*, який опосередковує введення нових мотиваційних установок за участі вже існуючих спонук. Інтелект тут відіграє важливу роль, надаючи широкі можливості для значного розширення порядку взаємозв'язків між об'єктами, потребами, почуттями та переживаннями, які, в свою чергу, здатні взаємодіяти та викликати взаємопідсилення. Спостерігається своєрідне збільшення підсилення на підсиленні, що робить цей механізм надзвичайно витонченим у процесі формування мотивації.

Мотиваційне опосередкування — це, по суті, емоційне перемикання, що визначає "природний" розвиток мотивації. Відмінність полягає у тому, що цей процес впорядкований та направлений за допомогою штучно викликаних емоцій, образів та уявлень. Останні можуть відображати будь-який рівень конкретності, узагальнення та абстракції. Тоді як "природний" розвиток мотивації безпосередньо базується на конкретних подіях життя та реальних ситуаціях, опосередкований розвиток відбувається на основі ідеальних моделей, подій та ситуацій, вирішуючи просторові та часові обмеження та роблячи доступними узагальнені образи, ідеї та смисли.

У сфері спонукань особистості, крім мотиваційного перемикання та опосередкування, функціонує механізм мотиваційної фіксації, який породжує "результативну валентність". Суть мотиваційної фіксації проявляється у взаємодії емоційних переживань, їх суміші, злитті або взаємоподавленні. Таким чином,

полівалентне ставлення особистості до ситуації, людини, дії чи вчинку виникає в результаті ситуативної взаємодії та утворення та фіксації спонукань у минулому.

Одним із узагальнених виявлень мотиваційної фіксації є намір, який незалежно від того, чи контемплює людина наступний день, тиждень чи рік, неодмінно сприймає себе в конкретній життєвій ситуації, відображеній в "образі світу".

Наміри виникають у процесі пошуку оптимальних шляхів задоволення базових потреб та реалізації цінностей, які спроектовані на образ життєвої ситуації. Ці наміри виражаються у численних мотиваційних ставленнях до явищ дійсності та, в суті, відповідають традиційному розумінню поняття "мотиву".

Однією з особливостей намірів як спонук до активності є їхня здатність динамічно взаємодіяти між собою, залежно від різноманітності умов, часто навіть без свідомого усвідомлення суб'єктом. За критерієм "мимовільність-довільність" наміри розділяються на: 1) мимовільні, які виникають спонтанно, природно, без внутрішнього опору (наприклад, повідомити щось при зустрічі з іншою людиною, купити щось при можливості і т. д.); 2) вольові, що виникають як результат боротьби спонук та впливають із розуміння необхідності певної поведінки (наприклад, приділити цілий день непривабливому завданню); 3) спонтанно фіксовані і безпосередньо реалізовані, але все ще контрольовані та санкціоновані суб'єктом.

За часовим критерієм можна виділити ситуативні та перспективні наміри, а також класифікувати їх залежно від сфери самореалізації особистості. Зокрема, окремо вирізняють наміри, пов'язані із сферою моральної поведінки, яка представляє собою складне психологічне утворення, включаючи інтегровані компоненти мотиваційні, когнітивні та поведінкові. Перший компонент цього утворення характеризується з точки зору інтенційності, тоді як два інші – з точки зору його операційного забезпечення.

Особистість здійснює саморегуляцію, враховуючи співвідношення зовнішніх і внутрішніх умов своєї діяльності та активності. Цей процес саморегуляції мотивації виражається у виборі між позиціями та смислами, з

урахуванням взаємодії потреб та інтересів. Він здійснюється у двох формах: а) як вольова поведінка, спрямована на подолання внутрішніх перешкод у досягненні мети; б) як чинник процесу переживання, сприяючи подоланню внутрішніх конфліктів та суперечностей [18].

Процес саморегуляції мотивації, що полягає в виборі між різними позиціями та смислами, узгоджується в двох формах: а) як вольова поведінка, яка веде боротьбу з внутрішніми перешкодами на шляху до мети; б) як чинник процесу переживання, сприяючи подоланню внутрішніх конфліктів і суперечностей.

Унікальність механізму саморегуляції виявляється у зміцненні чи ослабленні існуючих мотивів та особистісних смислів, пов'язуючи їх з іншими стимулами. Воля слугує суб'єктивно-енергетичним фактором моральної діяльності.

Мотиваційна регуляція в різних її проявах передбачає включення неважливого або менш важливого, але необхідного мотиву до всієї сфери спонукальних стимулів особистості та створення смислового контексту для дії.

Ефективність мотиваційної саморегуляції визначається здатністю суб'єкта адекватно сприймати та оцінювати фактори власної поведінки та ситуації.

Основоположними принципами, які керують функціонуванням сфери спонукальності особистості, є:

- *Принцип задоволення*, коли для людини важливо отримати задоволення, іногороджуючи інтереси інших та використовуючи їх як засіб своїх егоїстичних потреб.

- *Принцип реальності*, що передбачає те, що особистість, завжди прагнучи до задоволення, раціонально враховує свої можливості та конкретну ситуацію.

- *Принцип моральності*, коли особистість у своїй поведінці та в житті загалом намагається в першу чергу дотримуватися норм моралі, а вже потім отримувати задоволення.

- *Принцип духовності*, принцип творчості, коли особистість не примушено додержується норм моралі, одночасно отримуючи задоволення в житті, морально самовиражаючись і реалізуючи свою фізичну, психічну, душевну та духовну сутність, одночасно визначаючи реальність [18, с. 389].

Розглянуті нами стимули (потреби, мотиви, цілі та інші) представляють собою неотдільні компоненти спонукальної сфери особистості. Кожна потреба може знаходити своє втілення в різноманітних мотивах, використовуючи різні об'єкти для їх задоволення, тоді як кожен мотив може бути втілений через різноманітні сукупності взаємозалежних цілей.

Оглянемо функціональні характеристики спонукальної сфери за такими параметрами:

1. Розвиток як різноманіття потенційного спектру предметів, ситуацій та подій, які можуть служити для даної особистості як засоби задоволення її актуальних потреб.

2. Гнучкість, що виявляється у динаміці взаємозв'язків між різними рівнями спонукальної сфери: мотивами, потребами, цілями, цінностями, інтересами та іншими.

3. Структурованість та ієрархічність. Присутність організованої структури спонукальної сфери, розглянутої як окремий елемент. Потреби, мотиви та цілі не існують поруч як набори мотиваційних чинників, але мають свою внутрішню систему взаємозв'язків.

4. Здатність до саморегуляції усвідомлюваних стимулів [14, с. 129].

Вчені вказують на те, що найглибше взаємозв'язані з мотиваційною сферою особистості цінності та смисли [12]. Зокрема, еволюція мотивації в професійній сфері нерозривно пов'язана із розвитком системи смислових орієнтацій [3]. Ієрархія цінностей і особливості її формування тісно пов'язані із задоволенням потреб. Точніше, цінності виражають оцінку того, наскільки особистість задовольняє свої потреби та інтереси [30].

Вивчення взаємодії цінностей та мотиваційної сфери розкриває глибокі зв'язки, що визначають напрями і розвиток особистісного стану. Визначаючи свої цінності, людина визначає орієнтацію своєї мотивації, формуючи унікальну систему смислів, яка впливає на всі аспекти її життя та професійної діяльності.

Цей взаємозв'язок також може відобразитися у процесі становлення мотивації в професійній сфері. Існує висока ймовірність, що цінності, що

визначають особистісний внутрішній світ, впливають на обрану професійну діяльність та спрямовують мотивацію до досягнення конкретних цілей.

Отже, не лише сама система цінностей, а й її вплив на формування мотивації визначає шлях особистісного розвитку та професійного самовираження.

1.4 Особливості та прояви мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти

Студенти представляють особливий аспект суспільства, що має унікальні риси та характеристики, що властиві сучасній молоді. Особливо, профіль української молоді сьогодні має свої особливі риси. Згідно з соціологічними дослідженнями, сучасна молодь стає все більше прагматичною та самостійною, виявляючи власні сили та потенціал. Зокрема, вони проявляють зацікавленість у навчанні та отриманні вищої освіти, спираючись на це для забезпечення впевненості в майбутньому, а також для саморозвитку та самореалізації [28].

Нинішній молоді також властиві певні негативні тенденції, такі як зниження культурних запитів, ігнорування цінностей та ідеалів, а також втрата духовних орієнтирів [17, с.24].

Саме в період молодості відбувається інтенсивний процес розвитку, становлення особистості та професійна підготовка майбутніх фахівців. Головними динамічними факторами розвитку особистості молоді є мотиви розвитку, які підштовхують їх до постійного пошуку творчих викликів, встановлення та досягнення нових і більш складних цілей. Саме в цьому періоді особистості студентів доводиться зустрічати тривалі та інтенсивні виклики, будь то розумові, моральні, фізичні чи вольові. Основною метою та результатом освітньої діяльності є позитивні трансформації у студентській особистості [17, с.29].

Структура мотивацій студента, яка формується протягом навчання, є неодмінною складовою особистості майбутнього фахівця. Мотивація в навчальній діяльності студентів має прямий вплив на якість їх професійної підготовки та формування особистості фахівця. Мотивація досягнень студентів, як суб'єкта навчальної діяльності, підпорядкована як пізнавальній, так і професійній мотивації

[15, 165]. Таким чином, студент, як суб'єкт діяльності, має свою мету, свої спонукання, свій об'єкт, свої шляхи досягнення мети та свої можливості.

При виборі майбутньої професії молоді люди, як правило, керуються різноманітними мотивами вибору вищого навчального закладу (соціальний престиж професії, вплив родичів, випадкові обставини та інше).

Основна проблема навчання в вищих навчальних закладах полягає у тому, що опанування професійної діяльності здійснюється в рамках і за допомогою навчально-професійної діяльності, яка визначається певними особливостями. З метою досягнення поставленої мети та ефективного володіння студентами професією, освітній процес повинен бути структурований таким чином, щоб забезпечити перехід та трансформацію від одного типу діяльності (навчально-пізнавальної) до іншого типу (професійної) з відповідними змінами в мотиваційній сфері особистості студента [18].

Цей перехід, потреб і мотивів, формує ієрархію, що визначає цілісну особистість у всіх сферах. Таким чином, формування особистості фахівця та професіонала передбачає, насамперед, розвиток мотиваційної сфери [16]. Значення позитивної учбової мотивації для успішного засвоєння компетентностей, вмінь та навичок часто надто високо оцінюється педагогами і психологами.

Важливо враховувати, що висока позитивна мотивація не завжди може компенсувати низький рівень здібностей, особливо, коли вони є недостатньо високими. З іншого боку, навіть якщо рівень здібностей високий, цей фактор не завжди гарантує успіх у випадку відсутності учбового мотиву або його низької вираженості, і не забезпечує успішні результати навчання [32].

Так, науковицею А. І. Гебос виявлено чинники, які позитивно впливають на навчальну мотивацію студентів:

- Розуміння кінцевої мети навчальної діяльності;
- Усвідомлення практичної та теоретичної важливості здобутих знань;
- Емоційне засвоєння учбового матеріалу;
- Аналіз «перспективних ліній» в розвитку наукових понять;
- Професійна спрямованість учбової діяльності;

- Перевага завдань, спрямованих на створення проблемних ситуацій в структурі навчального процесу;
- Наявність допитливості та високого рівня пізнавального інтересу, "пізнавального психологічного клімату" в навчальній групі [17].

Отже, ключовими психологічними факторами, що впливають на розвиток мотиваційної сфери студентської молоді, є:

1. Уявлення студентів про особливості мотиваційної сфери і їх здатність до її дослідження.
2. Становлення системи ціннісних орієнтацій і смислів, включаючи смисложиттєві цінності, які сприяють особистісно-професійній реалізації в соціумі на принципах внутрішньої свободи, стабільності, любові та почуття власної гідності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На підставі теоретичного аналізу проблеми дослідження ми прийшли до висновку, що емоційна зрілість виявляється в досягненні високого ступеня розвитку емоційної сфери особистості. Ця сфера не лише передбачає здатність розуміти, поважати та цінувати почуття інших, але й охоплює емпатію, вміння відчувати та розуміти власні емоції, а також відповідальне ставлення до них.

Важливою рисою емоційної зрілості є здатність швидко та гнучко регулювати власні емоційні стани, сприяючи створенню позитивного та здорового емоційного середовища. Такий підхід до власних почуттів сприяє гармонійному взаємодії з навколишнім середовищем та покращує якість міжособистісних відносин.

Мотиваційна сфера особистості представляє собою складний комплекс психічних процесів та станів, що стимулюють і направляють поведінку для досягнення конкретних цілей або задоволення певних потреб. Вона включає в себе мотиваційні установки, цінності, інтереси, бажання та інші аспекти, які впливають на вибір і напрямок дій людини. Така мотиваційна сфера формує унікальну мотиваційну картину світу, що визначає особистісний розвиток та взаємодію з

оточуючим середовищем. Таким чином, емоційна зрілість та мотиваційна сфера взаємодіють, утворюючи важливі аспекти психологічного благополуччя та адаптації особистості в сучасному суспільстві.

Розділ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Характеристика вибірки

У дослідженні взяли участь 87 здобувачів вищої освіти 3-5 курсів гуманітарних та технічних спеціальностей Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» віком від 19 до 23 років.

Для виконання поставлених завдань використовувалася методика діагностики емоційної зрілості особистості (О.С. Кочарян та М.А. Півень), на підставі результатів якої було сформовано дві групи здобувачів з високим та низьким рівнями емоційної зрілості.

Першу групу склали 28 осіб із високим рівнем емоційної зрілості (14 жінок та 14 чоловіків). Другу групу склали 28 осіб з низьким рівнем емоційної зрілості.

Вибір такого вікового діапазону респондентів обумовлено тим, що саме в юнацькому віці відбувається заключний етап формування особистості. В цей період здобуваються важливі навички поведінки, розвивається емоційна зрілість та продовжує формуватися мотиваційна сфера.

2.2 Характеристика методів дослідження

З метою виконання поставлених завдань дослідження використано ряд методик:

1. Для визначення рівня емоційної зрілості особистості використана методика діагностики "Емоційної зрілості особистості" розроблена О.С. Кочаряном та М.А. Півень. Ця методика ґрунтується на теоретичних концепціях К. Роджерса, що стосуються емоційної зрілості особистості. Вона спрямована на комплексну діагностику та включає наступні компоненти:

1) Рефлексія емоцій, що передбачає здатність усвідомлювати та розуміти свої емоції та їх виникнення;

2) Емоційна саморегуляція, означаючи управління своїми емоціями відповідно до ситуації, вміння справлятися з ними соціально прийнятним чином;

3) Емпатія, що полягає в спроможності уявлятися в позицію іншої особи, розгляд ситуації через її очі;

4) Емоційна експресивність, включаючи спроможність виражати емоції в природний та спонтанний спосіб;

5) Прийняття власних емоцій, що передбачає мужність стикатися з власними переживаннями та підтримувати їх автентичність.

Ці методи дозволяють глибше розуміти та аналізувати емоційну сферу досліджуваних особистостей.

2. Адаптація опитувальника з метою вимірювання мотивації досягнення, розроблена М. Ш. Магомед-Еміновим, представляє собою модифікацію відомого тесту-опитувальника А. Мехрабіана (ТМД). Цей інструмент призначений для оцінки двох головних стійких мотивів особистості: мотива прагнення досягнення успіху та мотива уникнення невдачі. У процесі використання ТМД визначається, який із зазначених мотивів переважає у випробуваної особистості.

Результати обчислення загального балу дозволяють визначити, яка мотиваційна тенденція переважає у досліджуваної особи. Чим вищий отриманий бал, тим вираженіший у нього мотив досягнення, та нижче виявляється мотив уникнення невдач. Ця модифікація тесту стає ефективним інструментом для аналізу мотиваційних аспектів особистості та визначення домінуючого мотива у досліджуваного.

3. Інструмент вимірювання мотивації при вчиненні помилок, відомий як Шкала спрямованості мотивації при здійсненні помилки (The Error-Oriented Motivation Scale, EOMS), заснований на традиційній теорії мотивації до досягнення або уникнення невдач. При цьому методика акцентує увагу на одному з ключових аспектів цієї теорії – відношенні до вчинення помилок. Відношення до помилок, в кінцевому підсумку, визначає спрямованість мотивації людини на досягнення чи уникнення невдач.

Опитувальник дозволяє проводити діагностику спрямованості мотивації при вчиненні помилок наступним чином: 1) Здатність вчитися на власних помилках; 2) Ступінь тривожності, пов'язаної з вчиненням помилок; 3) Практика приховування помилок від оточуючих.

Ця шкала надає можливість не лише визначити специфічний аспект мотивації при вчиненні помилок, але і дозволяє зрозуміти, як саме цей аспект впливає на поведінку особистості.

4. Для визначення особистісної спрямованості використовувалася орієнтаційна анкета, розроблена Б. Басом у 1967 році. Анкета складається з 27 пунктів-суджень, призначених для визначення трьох видів спрямованості особистості. Кожному пункту відповідає три варіанти відповідей, які відображають різні аспекти спрямованості. Респондент має вибрати відповіді, які найкраще або, навпаки, найменше відповідають його поглядам або реальності. За кожен "найбільше" відповідь нараховуються 2 бали, за "найменше" - 0, а за невибрану відповідь - 1 бал. Бали підсумовуються окремо для кожного виду спрямованості.

Методика виявляє такі параметри:

1. Орієнтація на себе визначається бажанням досягти власного благополуччя, прагненням до особистої першості та престижу. Така особистість часто глибоко поглиблена в себе, свої почуття та переживання, виявляючи обмежену реакцію на потреби інших. В своїй професійній діяльності сприймає завдання як можливість задовольнити власні претензії та амбіції, виявляючи агресивність у досягненні статусу, схильність до суперництва, дратівливість та тривожність.

2. Орієнтація на взаємодію виявляється, коли вчинки особистості визначаються бажанням спілкування та підтримки добрих відносин з колегами. Така людина виявляє інтерес до спільної діяльності, іноді за рахунок виконання своїх обов'язків. Властива надання щирої допомоги, орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, а також потреба у прихильності та емоційних відносинах.

3. Орієнтація на завдання виявляється у переважанні мотивів, що виникають безпосередньо в процесі діяльності. Це включає захоплення процесом,

безкорисливе прагнення до пізнання та освоєння нових вмінь і навичок. Характерною для цього напрямку є зацікавленість у вирішенні ділових проблем, бажання виконувати завдання на високому рівні, а також спрямованість на ділове співробітництво. Особистість виявляє здатність відстоювати свою точку зору в інтересах справи.

Отримані результати були піддані математико-статистичній обробці з використанням U-критерію Манна-Уїтні та факторного аналізу. Всі обчислення та аналіз проведено з використанням статистичного пакету програм SPSS версії 13.0.

Розділ 3 РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РІЗНИМИ РІВНЯМИ ЕМОЦІЙНОЇ ЗРІЛОСТІ

3.1 Результати дослідження провідної мотивації у здобувачів вищої освіти в залежності від рівня емоційної зрілості

У цьому підрозділі метою було визначити провідну мотивацію у респондентів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. Для цього використовувався тест мотивації досягнення (ТМД) М. Ш. Магомед-Емінова. Цей тест оцінює два узагальнені стійкі мотиви особистості: мотив прагнення успіху та мотив уникнення невдачі. На підставі отриманих результатів були розроблені середні показники провідного мотиваційного фактору у розглянутих двох категоріях (див. рис. 3.1).

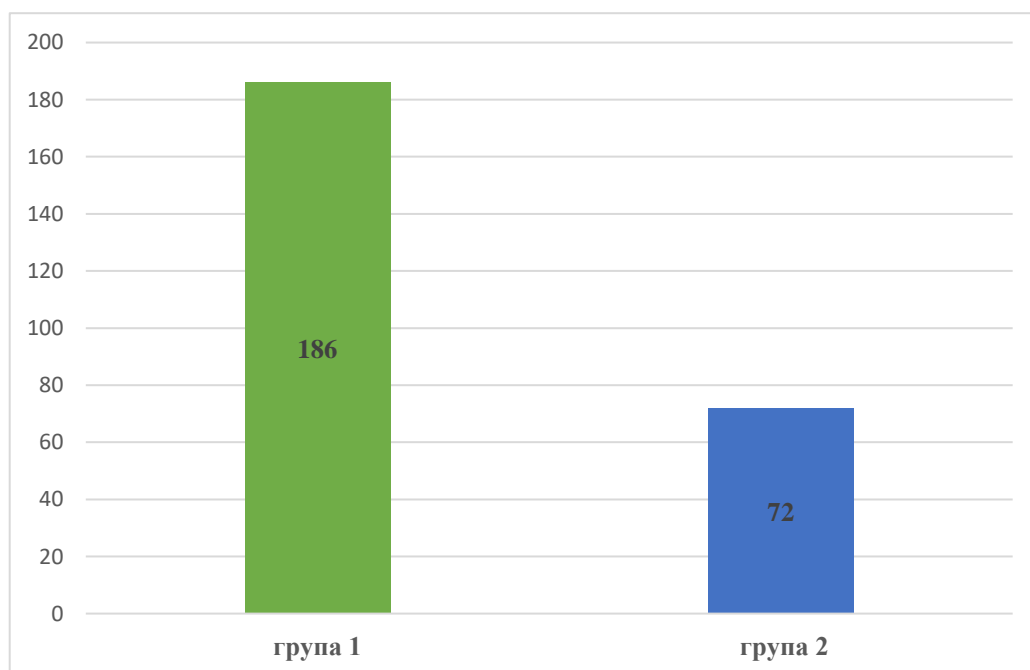

Рис. 3.1 Середні показники ведучого мотиву у групі з високим (група 1) та низьким (група 2) рівнями емоційної зрілості особистості

З результатів ми бачимо, що група з високим рівнем емоційної зрілості у середньому набрали високі бали (186 балів), що вказує на вибір мотиву до прагнення успіху. Респонденти виявили великий інтерес до досягнень, прагнення

до саморозвитку та особистісного зростання. Мотив уникнення невдачі був присутній, але не виявлявся таким визначальним, як мотив прагнення успіху. Друга група з низьким рівнем емоційної зрілості у середньому набрала низькі бали (72 бали), що свідчить про вибір мотиву уникнення невдач, відсутність або слабкий інтерес до активного досягнення мети.

Отримані результати дозволяють зробити висновок, що рівень емоційної зрілості може впливати на мотивацію досягнення. Група з високим рівнем емоційної зрілості проявила більший інтерес та прагнення до досягнень порівняно із групою з низьким рівнем емоційної зрілості, де визначальним був мотив уникнення невдачі.

Задля визначення спрямованості мотивації при здійсненні помилок, було використано Шкалу спрямованості мотивації при скоєнні помилки (Error-Oriented Motivation Scale, EOMS) (рис. 3.2).

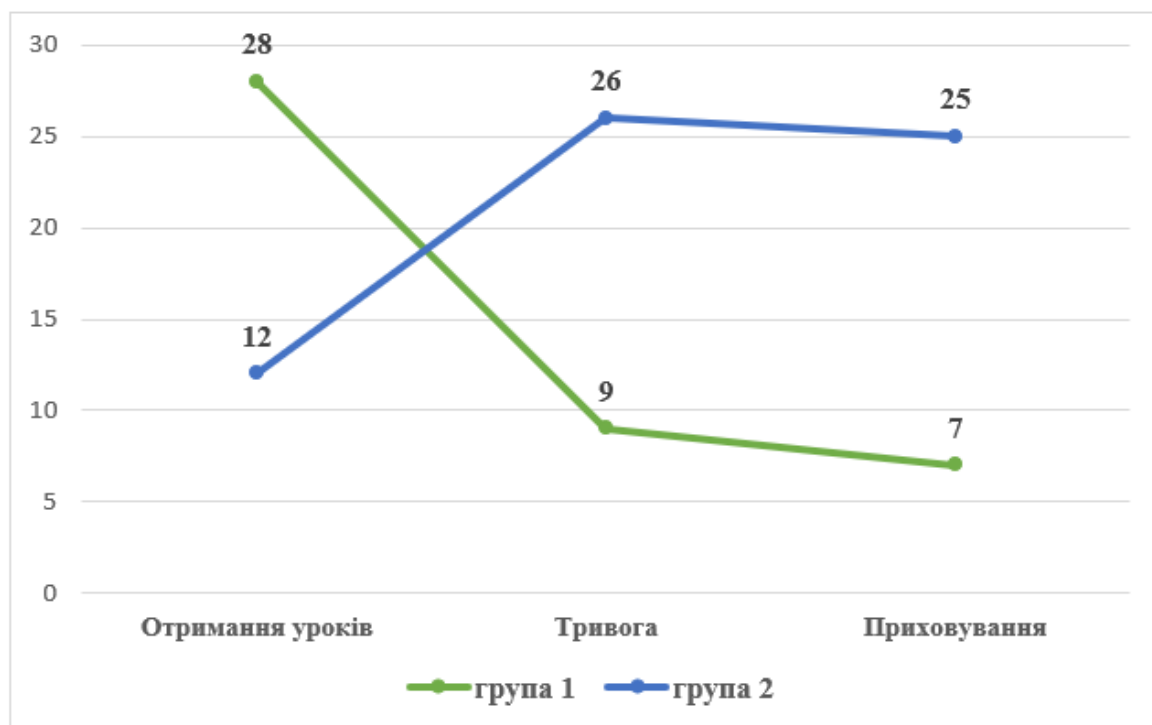

Рис. 3.2 Середньогрупові показники спрямованості мотивації при скоєнні помилки у групах з високим (група 1) та низьким (група 2) рівнями емоційної зрілості

На графіку ми бачимо, що студенти з високим рівнем емоційної зрілості набрали більшу кількість балів в шкалі отримання уроків з помилок (28 балів – високий рівень). Респонденти сприймають помилки як можливість зростання. Менше балів перша група набрала зі шкал тривоги з приводу помилок – це 9 балів (низький рівень) та спрямованість на приховування помилок від оточуючих – 7 балів, теж низький рівень. Студенти не відчують значного стресу у зв'язку з можливістю помилок та відкриті до їх обговорення.

Студенти другої групи набрали бали до високого рівня у двох шкалах: тривога з приводу помилки (26 балів) та спрямованість на приховування помилок від оточуючих (25 балів). У цих респондентів найбільш виражений страх провалу та спостерігається велика обережність у розкритті своїх помилок, існує тенденція до більш обережного підходу у спілкуванні про помилки.

За допомогою методики шкала спрямованості мотивації при скоєнні помилки (Error-Oriented Motivation Scale, EOMS) було побудовано таблицю частоти зустрічальності кожної спрямованості мотивації.

Таблиця 3.1

Частота поширеності спрямованості мотивації при скоєнні помилок у здобувачів з високим рівнем емоційної зрілості

Спрямованості мотивації 1 групи	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Отримання уроків з помилок	0	0%	8	28,5%	20	71,5%
Тривога з приводу помилок	21	75%	7	25%	0	%
Приховування помилок від оточуючих	22	78,5%	6	21,5%	0	%

З таблиці 3.1 ми бачимо, що у шкалі спрямованості на отримання уроків з помилок першої групи частіше зустрічається високий рівень (71,5%), рідше

середній (28,5%) і взагалі відсутній низький рівень. Шкала тривоги з приводу помилок найчастіше зустрічається низький рівень (75%), рідко середній та не зустрічається високий рівень. Приховування помилок від оточуючих у студентів з високим рівнем емоційної зрілості дуже часто виявляється низький рівень (78,5%), рідше середній (21,%) і виявлено високого рівня.

Згідно таблиці 3.2 можемо побачити результати частоти зустрічальності шкал спрямованості мотивації при скоєнні помилок у групі студентів з низьким рівнем емоційної зрілості.

Таблиця 3.2

Частота поширеності спрямованості мотивації при скоєнні помилок у здобувачів з низьким рівнем емоційної зрілості

Спрямованості мотивації 2 групи	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Отримання уроків з помилок	5	17,8%	21	75%	2	7,2%
Тривога з приводу помилок	1	3,6%	5	17,8%	22	78,6%
Приховування помилок від оточуючих	2	7,2%	8	28,5%	18	64,3%

З таблиці 3.2 ми можемо бачити, що студенти з низьким рівнем емоційної зрілості у шкалі отримання уроків з помилок часто зустрічається середній рівень (75%), потім низький (17,8%) та рідше високий рівень (7,2%). Високий рівень (78,6%) у шкалі тривоги з приводу помилок зустрічається найчастіше, рідко середній (17,8%) і дуже рідко низький рівень (3,6%). У шкалі приховування помилок від оточуючих ми бачимо частіше високий рівень (64,3%), потім середній (28,5%), рідше низький (7,2%).

Завдяки методиці діагностики виявлення спрямованості особистості (Б. Басс) було виявлено середні показники та побудовано графік у двох групах (рис.3.3)

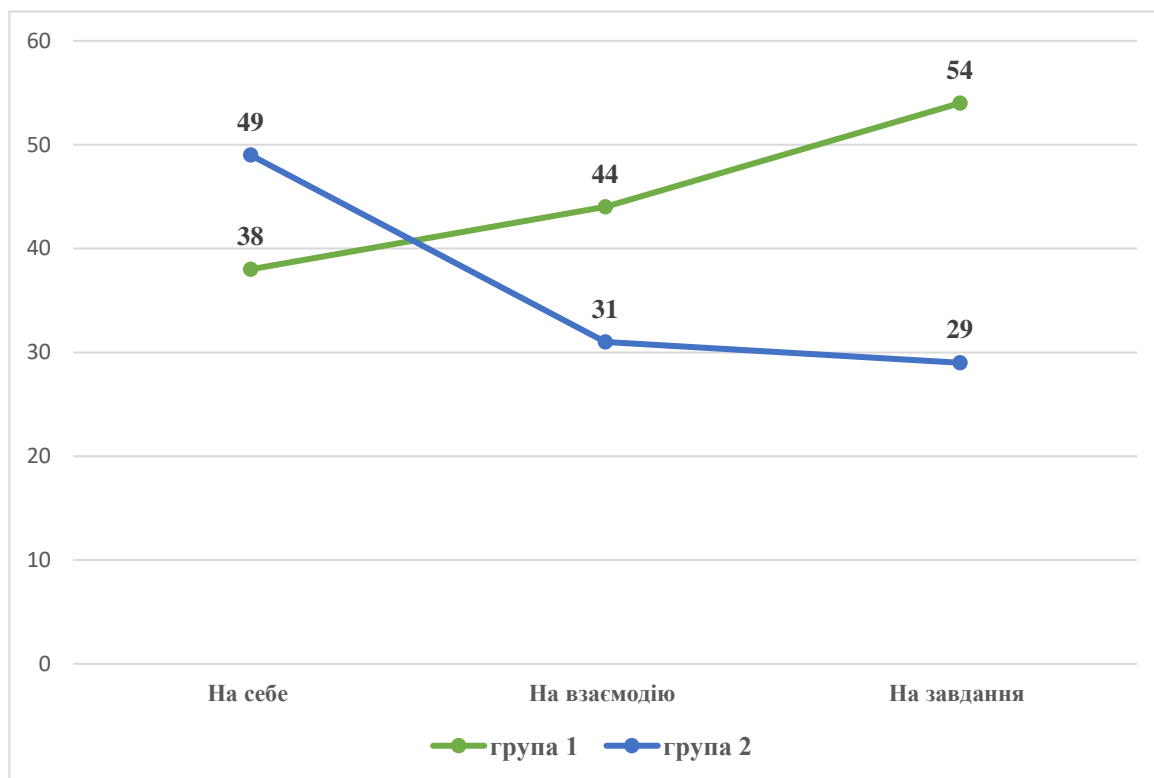

Рис. 3.3 Усереднені показники спрямованості особистості у респондентів з високим (група 1) та низьким (група 2) рівнем емоційної зрілості

На рисунку 3.3 видно, що орієнтація на себе набрала більшу кількість балів (49 балів) у другій групі, у першій групі цей показник нижче (38 балів), але це все середній рівень. У шкалі орієнтація на взаємодію теж має середній рівень у двох групах, 44 бали у студентів з високим рівнем емоційної зрілості та 31 бал з низьким рівнем емоційної зрілості. Високий показник (54 бали) набрали респонденти першої групи та середній показник (29 балів) балів у другій групі.

На таблиці 3.3 можна побачити результати частоти зустрічальності показників методики виявлення спрямованості особистості (Б. Басс)

Таблиця 3.3

Частота поширеності показників орієнтації мотивів особистості з високим рівнем емоційної зрілості

Орієнтація мотивації особистості 1 групи	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Орієнтація на себе	8	28,5%	16	57,2%	4	14,3%

Орієнтація мотивації особистості 1 групи	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Орієнтація на взаємодію	6	21,5%	14	50%	8	28,5%
Орієнтація на завдання	4	14,3%	6	21,4%	18	64,3%

В таблиці 3.3 відображено, що у шкалі орієнтація на себе частіше зустрічається середній рівень (57,2%), трохи рідше низький (28,5%) та високий (14,3%). Половину відсотків набрав середній рівень у шкалі орієнтація на взаємодію, менше (28,5%) високий рівень та низький (21,5%). Орієнтація на завдання найчастіше зустрічається на високому рівні (64,3%), рідше на середньому (21,4%) та низькому (14,3%).

Таблиця 3.4

Частота поширеності показників орієнтації мотивів особистості з низьким рівнем емоційної зрілості

Орієнтація мотивації особистості 2 групи	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Орієнтація на себе	3	10,7%	19	67,9%	6	21,4%
Орієнтація на взаємодію	8	28,6%	12	42,8%	8	28,6%
Орієнтація на завдання	10	35,8%	12	42,8%	6	21,4%

Згідно таблиці 3.4 ми можемо сказати, що показник орієнтація на себе у даній групі найчастіше зустрічається у середньому рівні (67,9%), рідше високому (21,4%) та низькому рівні (10,7%). Орієнтація на взаємодію частіше зустрічається середній рівень (42,8%), та однакову кількість балів набрали низький та високий рівні (28,6%). У шкалі орієнтація на завдання часто зустрічається середній рівень (42,8%), потім низький (35,8%) та трохи менше високий (21,4%).

3.2 Розбіжності у мотиваційній сфері між групами здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнем емоційної зрілості

У цьому підрозділі було поставлено завдання визначити розбіжності між показниками мотиваційної сфери у групах здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнем емоційної зрілості.

Задля виявлення розбіжності у показниках мотиву прагнення до успіху та мотиву уникнення невдач було використано тест мотивації досягнення, ТМД (Mehrabian Achieving Tendency Scale, MATS). Результати відображені на таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Розбіжності мотивів прагнення до успіху та уникнення невдач у здобувачів з високим та низьким рівнями емоційної зрілості

Шкала	Сума рангів (група 1)	Сума рангів (група 2)	U- критерій	Рівень значущості (p)
Прагнення до успіху	1164	665	201	0,001
Уникнення невдач	668	1162	204	0,001

Примітка: жирним шрифтом виділено значущі відмінності

Спираючись на результати таблиці, можна сказати, що у групах є відмінності. Прагнення до успіху ($U=201$; $p \leq 0,001$), де показник превалює у першій групі. У шкалі уникнення невдач ($U=204$; $p \leq 0,001$) показник більш виражений у другій групі.

Особистості з високим рівнем емоційної зрілості можуть виявляти великий інтерес до досягнення успіху, оскільки вони зазвичай володіють високою самоусвідомленістю, вміють керувати своїми емоціями та взаємодіяти з іншими ефективно. Це може сприяти їхньому прагненню до вищих стандартів, цілей та досягнень. Студенти з низьким рівнем емоційної зрілості можуть уникають невдач через низьку стійкість до стресу та нестабільність емоційного стану. Вони можуть

переживати більше тривожності та страху перед можливими негативними наслідками, що призводить до бажання уникати ситуацій, де можлива невдача. Також, низька самоусвідомленість може призводити до менш активного визначення та досягнення особистих цілей.

При вирішенні завдання було перевірено розбіжності спрямованості мотивації при здійсненні помилок за допомогою методики «Шкала спрямованості мотивації при скоєнні помилки (Error-Oriented Motivation Scale, EOMS)». Результати проведеного підрахунку наведені у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Розбіжності спрямованості мотивації при скоєнні помилок у здобувачів з високим та низьким рівнем емоційної зрілості

Шкала	Сума рангів (група 1)	Сума рангів (група 2)	U- критері й	Рівень значущості (p)
Отримання уроків з помилок	1033	797	361	0,193
Тривога з приводу помилок	797	1034	361	0,185
Приховування помилок від оточуючих	812	1017	315	0,045

Примітка: жирним шрифтом виділено значущі відмінності

На таблиці 3.6 видно, що значущі розбіжності маютьесь тільки у показнику «Приховування помилок від оточуючих» ($U=315$; $p \leq 0,045$), що превалює к другій групі.

Отже, за результатами ми можемо сказати, що респонденти з низьким рівнем емоційної зрілості виявляють схильність приховувати свої помилки, сприймають цей акт як ганебне явище. Незважаючи на те, що вони розуміють неможливість уникнення помилок, вони вважають, що це можна та потрібно робити – приховувати помилки від оточуючих. Однією з головних причин такої поведінки є

бажання анулювати негативні емоції та переживання, пов'язані із виявленням помилок. Особистості з низьким рівнем емоційної зрілості можуть виявляти обмежені навички управління емоціями. Замість того, щоб виразити свої емоції конструктивно, вони можуть обирати шлях приховування своїх помилок, щоб уникнути негативних реакцій від інших.

Результати розглянутих розбіжностей у спрямованості орієнтацій мотивів особистості з високим та низьким рівнем емоційної зрілості за допомогою методики виявлення спрямованості особистості (Б. Басс) були представлені у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Розбіжності у спрямованості орієнтації мотивів особистості з різним рівнем емоційної зрілості

Шкала	Сума рангів (група 1)	Сума рангів (група 2)	U-критерій	Рівень значущості ($p \leq$)
Орієнтація на себе	891	939	425	0,71
Орієнтація на взаємодію	950	880	416	0,612
Орієнтація на завдання	10815	748	283	0,013

Примітка: жирним шрифтом виділено значущі відмінності

Згідно таблиці 3.7 можна побачити, що значущим виявився показник «Орієнтації на завдання» ($U=283,5$; $p \leq 0,013$), який превалює у групі з високим рівнем емоційної зрілості.

За результатами можемо зробити такі висновки: особистості з високим рівнем емоційної зрілості здатні більш ефективно управляти своїми емоціями, включаючи стресові ситуації. Це створює сприятливе середовище для більш ефективної роботи над завданнями, оскільки емоційна стабільність дозволяє краще

фокусуватися на меті та виконанні завдань. Вони більше зацікавлені у власному особистісному розвитку. Орієнтація на завдання в цьому контексті може слугувати механізмом для досягнення власних цілей та вдосконалення навичок.

Особистості з низьким рівнем емоційної зрілості можуть більше схильні до стресу та виявляти вразливість в емоційному реагуванні на труднощі. Це може впливати на їхню орієнтацію на завдання, роблячи їх менш орієнтованими на вдосконалення та розвиток. Вони можуть боятися критики та сприймати її як загрозу для свого образу. Це може викликати бажання уникнути завдань, які можуть призвести до виявлення їхніх слабкостей.

3.3 Факторна структура мотиваційної сфери у здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості

Для того, щоб визначити факторну структуру особливостей мотиваційної сфери здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнем емоційної зрілості, було використано такі методики: «Емоційна зрілість особистості» О.С. Кочарян, М.А. Півень; Тест мотивації досягнення, ТМД; Шкала спрямованості мотивації при скоєнні помилок; Методика виявлення спрямованості особистості (Б. Басс). Проаналізувавши показники маємо такі результати (таблиця 3.8 та 3.9).

Таблиця 3.8

Структурні особливості мотиваційної сфери здобувачів з високим рівнем емоційної зрілості

№ з/п	Назва фактору	Елементи фактору	Вага фактору (%)
1)	«Прагнення до успіху»	Прагнення до успіху (0,843) Отримання уроків (0,571) Орієнтація на завдання (0,560) Орієнтація на взаємодію (0,488) Приховання помилок (-0,412) Уникнення невдач (-0,528)	23,17%

№ з/п	Назва фактору	Елементи фактору	Вага фактору (%)
2)	«Соціальна взаємодія»	Орієнтація на взаємодію (0,804) Отримання уроків (0,641) Уникнення невдач (0,481) Орієнтація на себе (0,432)	14,79%
3)	«Вдосконалення»	Орієнтація на себе (0,651) Прагнення успіху (0,748) Отримання уроків (0,553)	10,32%

Примітка: у таблицю винесено тільки значущі навантаження за факторами (від 0,40).

Перший фактор «Прагнення до успіху», який набрав 23,17% ваги, має наступні показники: Прагнення до успіху (0,843); Отримання уроків (0,571); Орієнтація на завдання (0,560); Орієнтація на взаємодію (0,488); Приховання помилок (-0,412); Уникнення невдач (-0,528). Особистість не лише активно працює над досягненням своїх цілей, але й вміє вчитися з будь-яких ситуацій, включаючи помилки та невдачі. Він спрямований на взаємодію з оточуючими, що сприяє розвитку соціальних навичок. Його орієнтація на завдання та прагнення до успіху вказують на високий рівень внутрішньої мотивації та наполегливості в досягненні поставлених цілей. Однак слід зауважити, що від'ємні значення приховання помилок та уникнення невдач можуть вказувати на намагання уникнути виявлення власної нездатності, що може впливати на відкритість та розвиток особистості.

Другий фактор «Соціальна взаємодія» має вагу 14,79%. До цього фактору увійшли наступні показники: Орієнтація на взаємодію (0,804); Отримання уроків (0,641); Уникнення невдач (0,481); Орієнтація на себе (0,432). Ця особистість з високим рівнем емоційної зрілості визначається як людина, яка домінує у сфері соціальної взаємодії. Її здатність вчитися з оточуючого середовища підсилює її соціальні та професійні навички. Однак, не дивлячись на це, вона виявляє

осторожність у відношенні до ризику, що може свідчити про раціональність та усвідомленість. В цілому, ця особистість здатна до гармонійного поєднання соціальної активності та самосвідомості.

Фактор «Вдосконалення» включає в себе показники: Орієнтація на себе (0,651); Прагнення успіху (0,748); Отримання уроків (0,553); та має вагу 10,32%. Даний студент представляє собою особистість, яка об'єднує в собі високий рівень емоційної зрілості та виражену внутрішню мотивацію. Його орієнтація на себе свідчить про усвідомленість власного "я" та рефлексивний підхід до життя. Прагнення до успіху та здатність вчитися з власного досвіду вказують на високий рівень внутрішньої мотивації та готовність до саморозвитку. У цьому контексті, студент може досягати високих результатів, одночасно розвиваючи свою особистість та професійний потенціал.

Таблиця 3.9

Структурні особливості мотиваційної сфери здобувачів з низьким рівнем емоційної зрілості

№ з/п	Назва фактору	Елементи фактору	Вага фактору (%)
1)	«Страх помилки»	Тривога з провладу помилки (0,884) Приховування помилок (0,732) Уникнення невдач (0,562) Орієнтація на себе (0,473) Орієнтація на взаємодію (0,451)	21,3%
2)	«Мотивація перфекціонізму»	Тривога з привладу помилки (0,741) Прагнення успіху (0,681) Приховування помилок (0,641) Орієнтація на взаємодію (0,574)	13,74%
3)	«Самоорієнтація»	Орієнтація на себе (0,801) Приховування помилок (0,648) Уникнення невдач (0,572)	8,41%

Перший фактор отримав назву «Страх помилки», він має вагу 21,3%. Сюди увійшли наступні показники: Тривога з провладу помилки (0,884); Приховування помилок (0,732); Уникнення невдач (0,562); Орієнтація на себе (0,473); Орієнтація на взаємодію (0,451). Особистість з низьким рівнем емоційної зрілості має важкість управління власними емоціями, особливо тривогою та страхом невдач. Прагнення приховувати помилки та уникнення ризиків можуть створювати додатковий стрес та заважати особистісному та професійному розвитку. Орієнтація на себе та обмежена орієнтація на взаємодію можуть впливати на якість міжособистісних відносин та соціальну адаптацію.

«Мотивація перфекціонізму» фактор, який має 13,74% ваги та включає в себе: Тривога з провладу помилки (0,741); Прагнення успіху (0,681); Приховування помилок (0,641); Орієнтація на взаємодію (0,574). Особистість з низьким рівнем емоційної зрілості може переживати значні труднощі у взаємодії з власними емоціями та в управлінні негативними відчуттями. Бажання досягнення успіху може бути детерміноване страхом визнання власних помилок. Орієнтація на взаємодію, хоча і присутня, може бути обмеженою через внутрішні конфлікти та тривогу. Ця особистість може бути схильна до самоізоляції та уникаємої співпраці з іншими.

Третій фактор має вагу 8,41% та має назву «Самоорієнтація». Показники, які до нього потрапили: Орієнтація на себе (0,801); Приховування помилок (0,648); Уникнення невдач (0,572). Дана особистість, з орієнтацією на себе та приховуванням помилок, свідчить про складність взаємодії та відкритості. Високий ступінь самоцентризму та бажання зберегти імідж ведуть до відокремлення від інших та можуть обмежувати соціальну адаптацію. Уникнення невдач може привести до втрати можливостей для особистісного та професійного зростання. В цілому, ця особистість може знаходитися в стані психологічного захисту, уникаючи ситуацій, які можуть викликати стрес або вимагати прийняття важливих рішень.

ВИСНОВКИ

Згідно з метою та завданнями роботи, а також отриманих результатів дослідження було зроблено такі висновки:

1. На підставі теоретичного аналізу проблеми дослідження було ми прийшли до наступних висновків. Емоційна зрілість виявляється у досягненні високого ступеня розвитку емоційної сфери особистості, що включає в себе не лише здатність розуміти, поважати та цінувати почуття інших, але й здатність до емпатії, відчуття та розуміння власних емоцій, а також відповідального ставлення до них. Важливою рисою емоційної зрілості є здатність швидко та гнучко регулювати власні емоційні стани, створюючи позитивне та здорове емоційне середовище. Мотиваційна сфера особистості являє собою комплекс психічних процесів та станів, які стимулюють і направляють поведінку особистості для досягнення певних цілей або задоволення певних потреб. Ця сфера включає в себе мотиваційні установки, цінності, інтереси, бажання та інші аспекти, які впливають на вибір і напрямок дій людини, а також формують її унікальну мотиваційну картину світу.

2. Визначено провідні мотиви у здобувачів вищої освіти з різним рівнем емоційної зрілості. У здобувачів з високим рівнем емоційною зрілості переважав мотив прагнення до успіху, тоді як в групі здобувачів з низьким рівнем емоційної зрілості провідним був мотив уникнення невдачі. Також в групі здобувачів з високим рівнем емоційної зрілості більш вираженими були орієнтація на взаємодію та завдання, порівняно з другою групою, в якій провідною була орієнтація на себе. Респонденти з високим рівнем емоційної зрілості відзначаються більшою відкритістю до помилок та сприймають їх як можливість для особистісного зростання. У порівнянні з ними, здобувачі з низьким рівнем емоційної зрілості виявили виражений страх помилок та тенденцію приховувати їх від оточуючих, що може вказувати на більший рівень тривоги та обережності у спілкуванні.

3. Виявлено розбіжності у мотиваційній сфері між групами здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості. Група з високим рівнем емоційної зрілості виявила більший інтерес та прагнення до досягнень, порівняно

з групою з низьким рівнем емоційної зрілості, де переважав мотив уникнення невдачі. Можна припустити, що рівень емоційної зрілості суттєво впливає на мотивацію досягнення у студентів. Здобувачі з високим рівнем емоційної зрілості виявляють вищу відкритість до отримання уроків з помилок, сприймаючи їх як можливість особистого зростання. Навпаки, здобувачі з низьким рівнем емоційної зрілості виявили схильність приховувати свої помилки, щоб уникнути негативних реакцій від інших, що свідчить про обмежені навички управління емоціями. Особистості з високим рівнем емоційної зрілості ефективно управляють емоціями та виявляють більше зацікавлення у власному розвитку, тоді як особистості з низьким рівнем емоційної зрілості можуть бути більш схильними до стресу та менш орієнтованими на самовдосконалення та розвиток.

4. Встановлено структурну організацію мотиваційної сфери у здобувачів вищої освіти з високим та низьким рівнями емоційної зрілості. Так, факторна структура мотиваційної сфери здобувачів з високим рівнем емоційної зрілості містить наступні компоненти. Фактор «прагнення до успіху», який відображає, що особистість не лише активно працює над досягненням своїх цілей, але й вміє вчитися у будь-яких ситуаціях, включаючи помилки та невдачі, вона спрямована на взаємодію з оточуючими, що сприяє розвитку соціальних навичок. Фактор «соціальна взаємодія» свідчить про соціальну активність, здатність до взаємодії та навчання, обережність у ставленні до ризику. Фактор «вдосконалення» відображає сформованість внутрішньої мотивації, орієнтації на себе та прагнення до успіху, що свідчить про усвідомленість та готовність до саморозвитку.

В другій групі також встановлено три фактори мотиваційної сфери. Перший фактор «страх помилки» свідчить про труднощі у керуванні власними емоціями, що може обмежувати особистісний та професійний розвиток, схильність до приховування помилок та уникнення ризиків, що може викликати додатковий стрес і заважати взаємодії з оточенням, впливаючи на соціальну адаптацію. Другий фактор «мотивація перфекціонізму» відображає страх зробити помилку та пов'язане з цим прагнення до досконалості у діях. Третій фактор «самоорієнтація» відображає високий ступінь самоцентризму та бажання зберегти імідж, що

призводить до відокремлення від інших та можливих складнощів в соціальній адаптації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Альохіна, Н. В. Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі / Н. В. Альохіна // Проблеми загальної та педагогічної психології : 41 збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII. – Ч. 6. – К., 2010. – С. 7–14.
2. Антонова, Н. О. Особливості професійної мотивації студентів психологічного факультету / Н. О. Антонова // Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 10. – Ч. II. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 22–33. –49.
3. Божович, Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Л. И. Божович // – М. : Просвещение, 2000. – 410 с.
4. Братусь, Б. С. Опыт обоснования гуманитарной психологии / Б. С. Братусь // Гуманистическая и трансперсональная психология : хрестоматия / сост. К. В. Сельченюк. – М. : Харвест, М. : АСТ, 2000. – С. 54–71.
5. Бурлачук, Л. Ф. Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов ; отв. ред. С. Б. Крымский. – К. : Наукова думка, 1989. – 200 с.
6. Василькевич, Я. З. Психологічні чинники процесуальної динаміки пошукової активності в умовах професійного навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології / Ярослава Зіновіївна Василькевич. – К., 2009. – 20 с.
7. Вербицкий, А. А. Психология мотивации студентов : [Электронный ресурс] / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаева. – М. : Логос, 2006. – Режим доступа до видання: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=598805
8. Вербицкий, А. А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаев. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 200 с.

9. Вірна, Ж. П. Життєво-стильова концепція особистості: професійна методологія і практика / Жанна Вірна // Професійна психологія: методологія, методи і практика : зб. наук. пр. / за заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – С. 5–24. 42 11. Вірна Ж. П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога / Жанна Петрівна Вірна. – Луцьк : РВВ

10. Дуб, В. Г. Психологічні особливості становлення ціннісно-сміислової сфери майбутніх педагогів у процесі підготовки до професійної діяльності: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / Віра Григорівна Дуб. – К., 2015. – 20 с.

11. Ильин, Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. 2008. – 512 с.

12. Кандыба, М. О. Психологические особенности эмоциональной зрелости личности / М. О. Кандыба// Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(10), Issue: 20, 2014 www.seanewdim.com. - С.122-125.

13. Кочарян, О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко ; Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін-т». – Харків : ХАІ, 2011. – 39 с.

14. Кочарян, О.С. Емоційна зрілість особистості: дослідження феномену / О.С. Кочарян, М.А. Півень // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського: збірник наукових праць / За ред. С.Д. Максименка, Н.О. Євдокимової. — Т.2. — Вип. 9. — Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2012. —С. 140-144.

15. Кудріна, Т. С. Діяльність, поведінка особистості: потребнісно-мотиваційна підсистема / Т. С. Кудріна // Психологія / за ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-тє вид., стереотип. – К. : Либідь, 2001. – С. 384–406.

16. Леонтьев, А. Н. Потребности, мотивы и эмоции : конспект лекций / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1971. – 40 с.

17. Макклелланд, Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 669 с.

18. Маслоу, А. Мотивация и личность : пер. с англ. / А. Маслоу. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 352 с.
19. Маслоу, А. Самоактуализация / А. Маслоу // Психология личности : тексты. – М., 1982. – С. 108–117.
20. Мельніченко, С. А. Проблема вивчення мотивації у сучасній психологічній теорії / С. А. Мельніченко // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2012. – № 4. – С. 174–184.
21. Моргун, Я. І. Ціннісні орієнтації в структурі професійно-кар'єрного самовизначення юнаків та юнок / Я. І. Моргун // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII. – Ч. 6. – К., 2019. – С. 233–240.
22. Немов, Р. С. Психология : в 3 кн. / Р. С. Немов. – 4-е изд. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 1 : Общие основы психологии. – 688 с.
23. Олпорт, Г. Становление личности : избр. тр. / Гордон Олпорт ; пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева ; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. – М. : Смысл, 2002. – 461 с.
24. Півень, М. А. Розробка методики діагностики емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. – Київ, 2013. – Том 11. – Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Вип. 7. – Частина 2. – Ніжин: ПП Лисенко М.М., 2013. – С.224-232.
25. Півень, М. А. Особистісні особливості людей з різним рівнем емоційної зрілості / М. А. Півень // Молодий вчений. - 2016. - № 7 (34). - С. 381-384.
26. Півень, М. А. Структура емоційної зрілості особистості / М. А. Півень // Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія, Вип.47. – Х.:ХНПУ, 2014. – С.156-163.

27. Подшивайлов, Ф. М. Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія / К., 2015. – 235 с.
28. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.
29. Узнадзе, Д. Н. Теория установки / Д. Н. Узнадзе ; ред. Ш. А. Надирашвили, В. К. Цаава. – М.–Воронеж, 1997. – 448 с.
30. Франкл, В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 395с.
31. Франкл, В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 395с.
32. Фромм, Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М. : Прогресс, 1990. – 272 с.
33. Хекхаузен, Х. Психология мотивации достижения / Х. Хекхаузен. – СПб. : Речь, 2001. – 256 с.
34. Хухлаева, О.В. Психология развития: молодость, зрелость, старость /О. В. Хухлаева. - М.: Издат. центр «Академия», 2006. - 368 с.
35. Чабанюк, Н. І. Основні детермінанти розвитку мотивації / Н. І. Чабанюк // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII. – Ч. 6. – К., 2020. – С. 376–384.
36. Чебикш, О.Я. Становлення емоційно зрілої особистості: [монографія] - О.:[СВД Черкасов], 2009. - 230 с.
37. Черноброекина, С. В. Кризис ранней взрослости: особенности его переживания и преодоления молодыми людьми с различными социально-демографическими характеристиками / С. В. Черноброекина. Вестник Омского университета. Серия «Психология». 2007. № 2. С. 27-36.
38. Чудина, Е.А. Эмоциональная зрелость личности: определение понятия и выделение критериев // Личность и проблемы развития: Сборник работ молодых ученых / Отв. ред.: Е.А. Чудина. – М.: Ин-т психологии РАН, 2003. – С. 112- 116.

39. Шабанова, Т.Л. Изучение особенностей эмоциональной сферы педагогов как компонентов эмоциональной устойчивости в профессиональной деятельности / Т. Л. Шабанова // – М.: Наука и школа, 2011. №2. – С.92-96.

40. Шабанова, Т. Л. Эмоциональная зрелость будущего профессионала как ценность современного высшего образования / Т. Л. Шабанова // – М.: Современные научные исследования и инновации, 2016. № 8.

41. Шадриков, В. Д. Введение в психологию: мотивация поведения / В. Д. Шадриков. – М. : Логос, 2003. – 210 с.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

Методики дослідження

Методика діагностики емоційної зрілості особистості (О.С.Кочарян,

М.А.Півень)

Інструкція: «Перед Вами опитувальник, спрямований на вивчення особливостей Вашої емоційної сфери. Прочитайте уважно наведені нижче твердження і оцініть те, наскільки кожне з них належить до Вашого життєвого досвіду. У Вас є чотири можливих варіантів відповідей: а) - точно так; б) - скоріше так, ніж ні; в) - скоріше ні, ніж так; г) - точно ні. Не витрачайте час на обдумування, відповідайте швидко, давайте першу природно виниклу у Вас відповідь. Вільно виражайте свою думку. Пам'ятайте, що поганих і хороших відповідей не існує. Велике дякую!»

Питання методики: Тестовий матеріал (російськомовний тест)

	Ответ			
	Точно да	Скорее да, чем нет	Скорее нет, чем да	Точно нет
1. Мой партнер всегда может понять, что я чувствую, так как эмоции «написаны» у меня на лице.				
2. Я могу совладать со своим страхом перед важным экзаменом.				
3. Мне нелегко сохранять спокойствие, если мой друг опаздывает к назначенному времени.				
4. Я очень эмоциональный человек и во время общения с одноклассниками активно жестикулирую.				
5. В отношениях с партнером я позволяю любым эмоциям свободно течь во мне.				
6. В стрессовой ситуации я могу контролировать свои чувства.				
7. Я не всегда понимаю, почему сержусь на родителей.				

8.Я очень чувствителен к переживаниям окружающих.				
9.На занятиях я стараюсь быть таким, каким меня хотят видеть преподаватели, родители и т.д.				
10.Мне удастся «взять себя в руки» во время ссоры с родителями.				
11.Я не всегда могу понять друга и умом, и сердцем, когда он обратился за помощью.				
12.Когда я получаю радостное известие от родных, я говорю громче, чем обычно.				
13.Я осознаю, что боюсь негативных эмоций возможных в отношениях с партнером, поэтому избегаю ситуации, в которых они могут возникнуть.				
14.Мне часто говорят друзья (подруги), что я злюсь, но я этого не замечаю.				
15.Во время доклада перед незнакомыми людьми я могу от волнения потерять мысль и замолчать.				
16.Я не принимаю близко к сердцу переживания малознакомых людей.				
17.Я могу выразить свое душевное состояние так, что друзья поймут меня без слов.				
18.Когда я был ребенком, то постоянно слышал подобные фразы: «Не волнуйся!», «Не плачь!», «Не возмущайся!» и поступал так, как мне говорили.				
19.Я не могу предугадать, что буду чувствовать в стрессовой ситуации				
20. Мне удастся выразить преподавателю свои негативные эмоции таким образом, чтобы не испортить с ним отношений.				
21.Я избегаю переживания негативных эмоций в отношениях с близкими, так как они отравляют жизнь.				
22.Мои родные сразу замечают, когда какое-то событие выводит меня из равновесия.				
23.Мои преподаватели не раз говорили мне о том, что я эмоционально отзывчивый человек.				

24. Я считаю, что в современном мире нужно быть сильным, а эмоции только мешают достичь успеха в карьере.				
25. Я легко идентифицирую свои чувства к людям, такие как счастье, злость, смущение, уныние или возбуждение.				
26. Когда мне грустно, мой голос заметно меняется, и окружающие сразу это замечают.				
27. В споре с друзьями я часто «перегибаю палку» в выражении своих эмоций.				
28. Я считаю, что «хорошие» сын или дочь не могут злиться на своих родителей.				
29. Когда я конфликтую с одноклассниками, то не всегда понимаю, что я чувствую (не знаю, злюсь я или расстроен).				
30. Я способен справиться с сильным раздражением, которое вызывают у меня некоторые привычки партнера.				
31. Когда ко мне приходит брат (сестра) поделиться своими проблемами, я стараюсь сразу найти решение, а не выслушать его (ее).				
32. Я всегда понимаю, почему я испытываю то или иное чувство к близким людям.				
33. Я способен сохранять эмоциональное равновесие во время конфликта с друзьями.				
34. Когда я общаюсь с близким человеком, то всегда стремлюсь «увидеть мир его глазами».				
35. Во время общения с малознакомыми людьми я слежу за проявлением своих чувств.				
36. Мне трудно найти в кризисной семейной ситуации что-то позитивное.				
37. Если одноклассник непрерывно отвлекает меня на контрольной, то по моему красноречивому взгляду он поймет, что не прав.				

38.Сталкиваясь с новыми переживаниями, я теряюсь и не принимаю их.				
39.Перед важным разговором с близким человеком я не всегда отдаю себе отчет в том, что я чувствую.				
40.Родители говорят мне, что я вспыльчив и не владею своими эмоциями.				
41.Меня с детства учили держать свои эмоции при себе, так как их выражение бестактно.				
42.Мне не всегда удается разобраться в собственных эмоциях при общении с преподавателем.				
43. Родители говорят мне, что я скрытный и им трудно понять по выражению лица, что во мне происходит.				
44.К переживаниям малознакомых людей я отношусь равнодушно – я не могу представить себе состояние собеседника.				
45. Если партнер поступил несправедливо по отношению ко мне – под влиянием эмоций я могу сказать такое, о чем потом пожалею.				
46. Я даже в мыслях не позволяю себе раздражаться на преподавателя, так как все равно не дам выхода этим чувствам.				
47. Когда в моих отношениях с родителями появляется напряжение, я чувствую это телом (появляется ком в горле, дискомфорт в животе, головная боль), но не всегда могу сказать, что на самом деле переживаю.				
48. Я замечаю, что свое раздражение, которое возникает во время учебы, я неумышленно сбрасываю на своих родных.				
49.Во время разговора с партнером я стараюсь мысленно поставить себя на его место.				
50.Мои родители во время разговора по телефону сразу понимают, если я встревожен.				

51.Я могу оставаться невозмутимым, когда мои родители кричат.				
52.Даже незнакомый человек по моему выражению лица сможет легко определить, что я взволнован.				
53.Когда я получил выговор от научного руководителя, то не могу четко определить то, что чувствую (стыд, вину, гнев или безразличие).				
54.Мои родители говорят, что я умею разбираться в их эмоциональном состоянии.				
55.В отношениях с людьми я веду себя так, как принято, а не как чувствую.				
56. Если одноклассники чем-то очень встревожены, я могу оставаться спокойным.				
57.В ссоре с родителями меня охватывают сильные чувства, которые я затрудняюсь назвать.				
58. Я всегда сопереживаю своим одноклассникам, если у них что-то случилось.				
59. Мое лицо остается бесстрастным, даже когда я сильно разозлюсь на преподавателя.				
60.Родители по звучанию моего голоса понимают, что я не согласен с их мнением.				
61.Я никогда не плачу, так как считаю, что слезы - удел слабых людей.				
62.Во время размолвки с партнером я легко переключаюсь с негативного эмоционального состояния на позитивное.				
63.Мне трудно почувствовать, что сейчас на душе у моего научного руководителя.				
64.В отношениях с партнером я привык подавлять свои чувства (гнев, боль, обиду, ненависть и т.д.), так как считаю их неуместными.				
65.Я считаю, что злиться или быть обиженным на одноклассников неприлично и неприятно.				

Тест-опитувальник мотивації досягнення А. Меграбяна

Інструкція: «Прочитайте твердження тесту й оцініть ступінь своєї згоди (або незгоди). Проти номера твердження поставте цифру, що відповідає мірі вашої згоди (+3 — цілком погоджуюсь; +2 — погоджуюсь; +1 — швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь; 0 — нейтральний; -1 — швидше погоджуюсь, ніж не погоджуюсь; -2 — не погоджуюсь; -3 — цілком не погоджуюсь). Не витрачайте часу на його обмірковування.»

Питання опитувальнику:

Тест опитувальника (форма А - чоловіча):

1. Я більше думаю, як одержати хорошу оцінку, ніж боюся одержати погану.
2. Коли я повинен виконати складне, незнайоме мені завдання, то волів би зробити його разом з кимсь, ніж працювати самотужки.
3. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнений, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, у рішенні яких сумніваюся.
4. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження і в успіху якої я впевнений, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки.
5. Якби мені щось не вдавалося, я б швидше доклав усіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж взявся б за те, що мені може вдатись добре.
6. Я надаю перевагу роботі, у якій мої функції чітко визначені і зарплата вища від середньої, перед роботою із середньою зарплатою, у якій я повинен сам визначати свою роль.
7. Я витрачаю більше часу на читання спеціальної літератури, ніж художньої.
8. Я б віддав перевагу важливій справі, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить важливою, але не важкою.
9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж маловідомі ігри, що вимагають майстерності.
10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.
11. Якби я мав намір грати в карти, то швидше зіграв би в розважальну гру, ніж у важку, що потребує міркувань.

12. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніший від інших, перед тими, де всі учасники мають однакові можливості.

13. У вільний від роботи час я опаную техніку якоїсь гри швидше для розвитку свого уміння, ніж для відпочинку і розваг.

14. Я швидше волію зробити якусь справу так, як я вважаю за потрібне, нехай навіть із 50-відсотковим ризиком помилитися, ніж робити її так, як мені радять інші.

15. Якби мені довелося вибирати, то я швидше вибрав би роботу, у якій початкова зарплата становитиме 1500 грн. буде такою невизначений час, ніж роботу, у якій початкова зарплата дорівнює 750 грн. і є гарантія, що не пізніше ніж через 5 років я одержуватиму 5000 грн.

16. Я швидше волію грати у команді, ніж змагатися віч-на-віч.

17. Я волію працювати самовіддано, поки не матиму цілковитого задоволення від здобутого результату, ніж прагнути закінчити справу якомога швидше і з меншими зусиллями.

18. На іспиті я б віддав перевагу конкретним питанням, що вимагають висловлення власної думки.

19. Я швидше оберу справу, у якій існує імовірність невдачі, але є й можливість досягти більшого, ніж таку, у якій моє становище не погіршиться, проте й істотно не поліпшиться.

20. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну («пронесло!»), ніж втішатимусь хорошою оцінкою.

21. Якби я міг повернутися до якоїсь незавершеної справи, то швидше б взявся до важкої, ніж до легкої.

22. У виконанні контрольного завдання я більше турбуюся про те, як би не допустити якоїсь помилки, ніж думаю про те, як правильно його вирішити.

23. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж сам продовжуватиму шукати вихід.

24. Після невдачі я стаю більш зібраним й енергійним, ніж втрачаю бажання продовжувати свою справу.

25. Якщо є сумнів в успіху якоїсь справи, то я швидше не ризикуватиму, ніж все-таки візьму в ньому активну участь.

26. Коли я беруся за важку справу, я більше побоююся, що не впораюся з нею, ніж сподіваюся, що все вдасться.

27. Я працюю ефективніше під чийсь керівництвом, ніж коли особисто відповідаю за свою роботу.

28. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, в успіху якого я впевнений.

29. Я працюю продуктивніше над завданням, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати, ніж тоді, коли мені описують проблему загалом.

30. Якби я успішно вирішив якийсь завдання, то з великим задоволенням взявся б ще раз вирішити щось схоже, ніж щось іншого типу.

31. Коли потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і занепокоєння.

32. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Тест опитувальника (форма Б - жіноча)

1. Я більше думаю про одержання гарної оцінки, ніж побоююся одержати погану.

2. Я частіше беруся за важкі завдання, навіть якщо не впевнена, що зможу їх вирішити, ніж за легкі, які знаю, як вирішувати.

3. Мене більше приваблює справа, що не вимагає напруження й в успіху якої я впевнена, ніж важка справа, у якій можливі несподіванки.

4. Якби мені щось не вдавалося, я б швидше доклала усіх зусиль, щоб з цим впоратися, ніж взялася б за те, що в мене може добре вийти.

5. Я віддаю перевагу роботі, у якій мої функції чітко визначені і зарплата вища від середньої, перед роботою із середньою зарплатою, у якій я повинна сама визначати свою роль.

6. Я більше боюся зазнати невдачі, ніж сподіваюсь на успіх.

7. Я віддаю перевагу науково-популярній літературі перед літературою розважального жанру.

8. Я б віддала перевагу важливій справі, хоча ймовірність невдачі в ній дорівнює 50%, перед справою досить важливою, але не важкою.

9. Я швидше вивчу розважальні ігри, відомі більшості людей, ніж маловідомі ігри, що вимагають майстерності.

10. Для мене дуже важливо робити свою роботу якнайкраще, навіть якщо через це в мене виникають суперечки з товаришами.

11. Після успішної відповіді на іспиті я швидше полегшено зітхну, що «пронесло», ніж втішатимусь гарною оцінкою.

12. Якби я мала намір грати в карти, то я швидше зіграла б у розважальну гру, ніж у таку, що потребує міркувань.

13. Я віддаю перевагу змаганням, де я сильніша від інших, перед тими, де всі учасники мають однакові можливості.

14. Після невдачі я стаю більш зібраною й енергійною, ніж втрачаю бажання продовжувати справу.

15. Невдачі отруюють моє життя більше, ніж успіхи приносять радості.

16. У нових невідомих ситуаціях я швидше хвилююсь і непокоюсь, ніж цікавлюсь.

17. Я швидше спробую приготувати нову цікаву страву, хоча вона може погано вийти, ніж готуватиму звичну, котра зазвичай добре виходила.

18. Я швидше займусь чимось приємним і необтяжливим, ніж виконуватиму щось, на мою думку, що вартісне, але не дуже захоплююче.

19. Я швидше витрачу увесь свій час на здійснення однієї справи, замість того, щоб виконати швидко за цей самий час дві–три інші.

20. Якщо я занедужала і змушена залишитися дома, то використовую час швидше для того, щоб розслабитися і відпочити, ніж щоб читати і працювати.

21. Якби я жила з кількома дівчатами в одній кімнаті, і ми вирішили б влаштувати вечірку, то я зволіла б сама організувати її, ніж допустила б, щоб це зробила інша.

22. Якщо в мене щось не виходить, я краще звернуся до когось за допомогою, ніж сама продовжуватиму шукати вихід.

23. Якщо потрібно змагатися, у мене швидше виникає інтерес і азарт, ніж тривога і занепокоєння.

24. Коли я беруся за важке діло, я швидше побоююся, що не впораюся з ним, ніж сподіваюся, що воно вийде.

25. Я працюю ефективніше під чийось керівництвом, ніж тоді, коли я особисто відповідаю за свою роботу.

26. Мені більше подобається виконувати складне незнайоме завдання, ніж те, в успіху якого я впевнена.

27. Якби я успішно вирішила якесь завдання, то з великим задоволенням взялася б ще раз вирішити щось схоже, ніж щось іншого типу.

28. Я працюю продуктивніше над завданням, коли переді мною ставлять його лише загальною, ніж тоді, коли мені конкретно вказують, що і як виконувати.

29. Якщо у виконанні важливої справи я припускаюся помилки, то частіше розгублююся і впадаю у відчай, замість того, щоб швидко опанувати себе і спробувати виправити становище.

30. Мабуть, я більше мрію про свої плани на майбутнє, ніж намагаюся їх реально здійснити.

Шкала спрямованості мотивації при скоєнні помилки (Error-Oriented Motivation Scale, EOMS)

Інструкція: «Оцініть свою згоду з твердженнями від 1 (абсолютно не згоден) до 5 (абсолютно згоден). Просимо Вас доповнити відповідь першою думкою, що прийшла на думку.»

Питання методики:

1. Я намагаюся чогось навчитися з кожної помилки, яку роблю.
 1 2 3 4 5
2. Коли я роблю помилку, то намагаюся зрозуміти, чому це сталося.
 1 2 3 4 5
3. Я свідомо намагаюся знайти причину своїх помилок, щоб поліпшити свою роботу.
 1 2 3 4 5
4. Я вважаю, що більшість помилок можуть бути використані для поліпшення моєї роботи по конкретному завданн.
 1 2 3 4 5
5. Я застосовую інформацію, яку отримую з помилок, в майбутній роботі.
 1 2 3 4 5
6. Коли я роблю помилку, то засвідчуюся, що чогось навчився.
 1 2 3 4 5
7. Кожен раз, коли я щось плутаю, я думаю про те, що міг би витягти із ситуації.
 1 2 3 4 5
8. Я часто переживаю через помилки, коли займаюся чимось.
 1 2 3 4 5
9. Я вважаю, що помилки – це те, про що потрібно постійно турбуватися.
 1 2 3 4 5
10. Після того, як я щось зіпсував, мені важко впоратися з почуттям сорому через помилку.

1 2 3 4 5

11. Ніяковію і відчуваю себе нерозумним, коли усвідомлюю, що припустився помилки.

1 2 3 4 5

12. Коли я помиляюся, то згадую, що вічно все руйную.

1 2 3 4 5

13. Коли я роблю помилку, то довгий час відчуваю себе дуже засмученим і злим.

1 2 3 4 5

14. Я схильний відчувати сильне почуття занепокоєння з приводу помилок, незалежно від того, над чим я працюю.

1 2 3 4 5

15. Я роблю все можливе, щоб ніхто не знав про мої помилки.

1 2 3 4 5

16. Я вважаю, що помилки, про які знають інші, можуть принести більше шкоди, ніж користі моїй репутації.

1 2 3 4 5

17. Я зазвичай намагаюся уникати дискусій про свої помилки з однолітками.

1 2 3 4 5

18. Я волів би думати про свої помилки сам, ніж говорити про них з іншими.

1 2 3 4 5

19. Обговорення моїх помилок – це даремно витрачений час.

1 2 3 4 5

20. Коли я роблю помилку, я знаходжу способи її виправити, щоб не страждати від будь-яких наслідків.

1 2 3 4 5

21. Приховування власних помилок допомагає мені уникнути можливих наслідків.

1 2 3 4 5

Методика виявлення спрямованості особистості (Б. Басс)

Інструкція: Запитальник складається з 27 пунктів. Для кожного з них можливі три варіанти відповіді: А, Б, В.

1. З відповідей на кожен пункт виберіть той, який найкраще виражає Вашу позицію на питання. Можливо, що якісь із варіантів відповідей здадуться Вам рівноцінними. Проте ми просимо Вас відібрати з них тільки один, а саме той, котрий найбільшою мірою відповідає Вашій думці й найбільш вартісний для Вас. Букву, якою позначена відповідь (А, Б, В), напишіть на аркуші для запису відповідей поруч із номером відповідного пункту (1–27) під рубрикою «найбільше».

2. Потім з відповідей на кожен пункт виберіть ту, що найменше відповідає Вашій позиції. Букву, якою позначена відповідь, знову напишіть на аркуші для запису відповідей поруч із номером відповідного пункту, у стовпчику під рубрикою «найменше».

3. Отже, для відповіді на кожне питання Ви використаєте дві букви, які й запишіть у відповідні стовпчики. Інші відповіді ніде не записуються. Намагайтеся бути максимально правдивим. Серед варіантів відповіді немає «гарних» або «поганих», тому не намагайтеся вгадати, яка з відповідей є «правильною» або «кращою» для Вас.

Питання:

1. Найбільше задоволення я одержую від:

- А. Схвалення моєї роботи;
- Б. Свідомості того, що робота зроблена добре;
- В. Свідомості того, що мене оточують друзі.

2. Якби я грав у футбол (волейбол, баскетбол), то я хотів би бути:

- А. Тренером, що розробляє тактику гри;
- Б. Відомим гравцем;
- В. Обраним капітаном команди.

3. По-моєму, найкращим педагогом є той, хто:

- А. Виявляє цікавість до учнів і до кожного має індивідуальний підхід;

Б. Викликає інтерес до предмета так, що учні із задоволенням поглиблюють свої знання з цього предмета;

В. Створює в колективі таку атмосферу, коли ніхто не боїться висловити своєї думки.

4. Мені подобається, коли люди:

А. Радіють від виконаної роботи;

Б. Із задоволенням працюють у колективі;

В. Прагнуть виконати свою роботу краще від інших.

5. Я хотів би, щоб мої друзі:

А. Були чуйні й допомагали людям, коли для цього трапиться нагода;

Б. Були вірними й відданими мені;

В. Були розумними й цікавими людьми.

6. Найкращими друзями я вважаю тих:

А. З ким складаються гарні взаємини;

Б. На кого завжди можна розраховувати;

В. Хто може багато досягти в житті.

7. Найбільше я не люблю:

А. Коли мені щось не вдається;

Б. Коли псуються взаємини з товаришами;

В. Коли мене критикують.

8. По-моєму, найгірше, коли педагог:

А. Не приховує, що деякі учні йому несимпатичні, насміхається й жартує над ними;

Б. Викликає дух суперництва в колективі;

В. Недостатньо добре знає свій предмет.

9. У дитинстві мені найбільше подобалося:

А. Проводити час із друзями;

Б. Відчуття виконаних справ;

В. Коли мене за щось хвалили.

10. Я хотів би бути схожим на тих, хто:

- А. Досяг успіху в житті;
- Б. По-справжньому захоплений своєю справою;
- В. Відрізняється дружелюбністю й доброзичливістю.

11. Насамперед школа повинна:

- А. Навчити вирішувати завдання, які ставить життя;
- Б. Розвивати індивідуальні здібності учня;
- В. Виховувати якості, що допомагають взаємодіяти з людьми.

12. Якби в мене було більше вільного часу, найохочіше я використав би його:

- А. Для спілкування із друзями;
- Б. Для відпочинку й розваг;
- В. Для своїх улюблених справ і самоосвіти.

13. Найбільших успіхів я домагаюся, коли:

- А. Працюю з людьми, які мені приємні;
- Б. У мене цікава робота;
- В. Мої зусилля добре винагороджують.

14. Я люблю, коли:

- А. Інші люди мене цінують;
- Б. Отримую задоволення від виконаної роботи;
- В. Приємно проводжу час із друзями.

15. Якби про мене вирішили написати в газеті, мені б хотілося, щоб:

- А. Розповіли про яку-небудь цікаву справу, пов'язану з навчанням, роботою, спортом тощо, де мені доводилось брати участь.
- Б. Написали про мою діяльність;
- В. Обов'язково розповіли про колектив, у якому я працюю.

16. Найкраще я навчаюсь, якщо викладач:

- А. Має до мене індивідуальний підхід;
- Б. Зуміє викликати в мене інтерес до предмета;
- В. Влаштовує колективне обговорення досліджуваних проблем.

17. Для мене немає нічого гіршого, ніж:

- А. Образа честі;

Б. Невдача при виконанні важливої справи;

В. Втрата друзів.

18. Найбільше я ціную:

А. Успіх;

Б. Можливість гарної спільної роботи;

В. Здоровий практичний розум і кмітливість.

19. Я не люблю людей, які:

А. Вважають себе гіршими від інших;

Б. Часто сваряться й конфліктують;

В. Заперечують все нове.

20. Приємно, коли:

А. Працюю над важливою для всіх справою;

Б. Маю багато друзів;

В. Викликаю замилювання й усім подобаюся.

21. По-моєму, передусім керівник повинен бути:

А. Доступним;

Б. Авторитетним;

В. Вимогливим.

22. У вільний час я охоче прочитав би книги:

А. Про те, як заводити друзів і підтримувати гарні стосунки з людьми;

Б. Про життя знаменитих і цікавих людей;

В. Про останні досягнення науки й техніки.

23. Якби в мене були здібності до музики, я хотів би бути:

А. Диригентом;

Б. Композитором;

В. Солістом.

24. Мені б хотілося:

А. Придумати цікавий конкурс;

Б. Перемогти в конкурсі;

В. Організувати конкурс і керувати ним.

25. Для мене найважливіше знати:

- А. Що я хочу зробити;
- Б. Як досягти мети;
- В. Як організувати людей для досягнення мети.

26. Людина повинна прагнути того, щоб:

- А. Інші були нею задоволені;
- Б. Насамперед виконати своє завдання;
- В. Їй не дорікали за виконану роботу.

27. Найкраще я відпочиваю у вільний час:

- А. Спілкуючись із друзями;
- Б. Переглядаючи розважальні фільми;
- В. Займаючись своєю улюбленою справою.

